

Fördjupad översiktsplan för Varnhem och Ljungstorp

Skara kommun, 2014

Antagandehandling
oktober, 2014

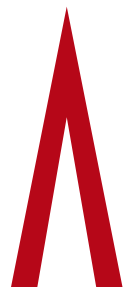
Dnr. Sbn 2010/1259

Fördjupad översiktsplan för Varnhem och Ljungstorp

Upprättad av Samhällsbyggnadskontoret, Skara kommun, 2014-10-16
Diarienummer: Sbn 2010/1259

Innehållsförteckning

Inledning	s. 4
Förutsättningar	s. 7
Övergripande mål	s. 14
Planstrategier	s. 15
Bebyggda miljöer	s. 19
Varnhemsområdet som kulturmiljö	s. 33
Varnhemsområdet som naturmiljö	s. 39
Besöksnäringen	s. 47
Infrastruktur	s. 55
Totalförsvarets intressen	s. 64
Miljö- och riskfaktorer	s. 65

Bilagor

Miljökonsekvensbeskrivning
Markanvändningskarta
Särskilt utlåtande
Länsstyrelsens granskningsyttrande

Inledning

Sammanfattning och syfte

Varnhem och Ljungstorp är en del av en urgammal kulturbygd som varit brukad och bebodd i tusentals år. Med en snabb panorering i landskapet kring Varnhem går det tydligt att se spåren av historien. Varnhemsområdet är beläget i ett spektakulärt naturlandskap, med åsar och svackor, ett så kallat kamelandskap, med Billingen som fond. Området kring Varnhem och Ljungstorp besitter stora värden som har god utvecklingspotential, i synnerhet när det kommer till boende och besöksnäring. Detta är något som har uppmärksammats i många sammanhang, i utredningar och visioner kring Varnhemsområdet.

Den fördjupade översiktsplanen för Varnhem och Ljungstorp är en vägledning, i första hand, för var framtida bostäder i dessa samhällen ska lokaliseras. Ambitionen är också att skapa förutsättningar för att utveckla besöksnäringen i området på längre sikt. Genom att utveckla dessa två grenar är möjligheterna långt större att kunna skapa underlag för service, arbete och ett långsiktigt livskraftigt område.

I den här planen förslås flera nya områden där boenden skulle kunna utvecklas, bland annat Pickagården, Överbo, Varnhems by, Varnhem södra, Ljungstorp och Hålltorp. I planen tas hänsyn till kommande infrastrukturbyggnader i form av väg 49 och föreslår ytterligare åtgärder. Att understödja besöksnäringens utveckling är ett av planens huvudsyften. Besöksnä-

ringen är dock i många fall beroende av helt andra samhällsutvecklande metoder än fysisk planering. Besöksnäring kan, och brukar i många fall, uppkomma oberoende av planeringens medverkan. Det viktiga är istället att näringens förutsättningar görs tydliga i planeringen och att avvägningar görs mot andra, ibland motstridiga, intressen.

Det som i den här planen kallas Klosterområdet är mittpunkten för den utveckling av besöksnäring som föreslås. I planen finns ambitioner att få till stånd en klosterträdgård, en sjö, en överbyggnad av den gamla kyrkoruinen med mera. Kommunen saknar dock i dagsläget förfogandemedel att utveckla området på egen hand. Initiativ och samarbete måste ske tillsammans med markägare, näringsliv och andra intressenter.

Avgränsning

Avgränsningen för den fördjupade översiktsplanen i Varnhem och Ljungstorp innefattar området som framgår av kartan. Planområdet omfattar Varnhem och Ljungstorps tätorter samt den delen av väg 49 som sammanbinder orterna. Den fördjupade översiktsplanen ersätter kommunens nuvarande översiktsplan inom planområdet. Planen har en förväntad genomförandetid på ca 20 år, det vill säga ungefär till år 2035.

Läshänvisning

Till vissa av kapitlen finns rutor som klargör kommunens ställningstagande i den aktuella sakfrågan. Kommunens ställningstagande har olika innebörd beroende på hur det är formulerat. När det i texten anges att:

Kommunen anser att... kan kommunen vanligtvis inte själv besluta om en förändring utan det krävs beslut från andra myndigheter eller enskilda. Detta är en passiv ståndpunkt.

Kommunen ska verka för... innebär det att kommunen är beroende av andra för att skapa en förändring men att kommunen delvis kan påverka inriktningen. Detta är en aktiv åsikt.

Kommunen ska... innebär det att kommunen själv har möjlighet att förändra dagens förhållanden. Detta är en aktiv åsikt.

Vad är en fördjupad översiktsplan?

Syftet med översiktsplanering

Att tänka efter i god tid före. Att se till helhet, sammanhang och fysisk struktur, snarare än till enskildheter. Att främja en bättre miljö, enklare vardagsliv och en attraktiv kommun. Att skapa beredskap för det oplanerade och oväntade. Att underlätta detaljplanering, bygglov- och annan tillståndsprövning. Att främja en god kommunal ekonomi. Detta är några av de viktigaste skälen till och nyttorna med översiktsplaneringen. Översiktsplanen är ett medel för att forma kommunens långsiktiga utveckling på ett hållbart sätt.

Hur går det till?

Kommunen, tillsammans med de som kan tänkas beröras av planen, tar fram ett förslag på hur man vill utveckla Varnhem och Ljungstorp framöver. Avvägningar görs mellan olika intressen och detta samlas tillslut i en plan för området. Planen ställs ut på samråd, minst 2 månader, där man samlar in ytterligare synpunkter från allmänheten, myndigheter och andra. Planen arbetas sedan om och ställs ut en gång till för granskning. Om inga större

förändringar görs efter granskningen antar sedan kommunfullmäktige planen. Även om planen inte är juridiskt bindande så är det ändå kommunens ambition att arbeta i den riktning som planen pekat ut. Därför är översiktsplanen en av kommunens mest strategiska och viktiga dokument.

Vad innebär det för mig?

När planen är ute för samråd och granskning har alla medborgare och myndigheter en chans att tycka till och komma med synpunkter. Den allra bästa förståelsen av området har ofta de som bor och verkar där. Därför är det mycket betydelsefullt att kommunen får in mycket synpunkter i ett så tidigt skede som möjligt. Det kommer medföra en mycket bättre plan.

Planen är inte juridiskt bindande men starkt vägledande för kommunens arbete framöver. Planen talar om vad kommunen har för avsikter men detta är inte det samma som den faktiska utvecklingen. Vid mer detaljerade studier kan det framkomma att den tänkta utvecklingen är olämplig ur något avseende och då kan planen behöva revideras.

Kommunen har inte rätt att med stöd av planen förvärva eller utveckla mark mot en markägares vilja. Om ett område exempelvis är utpekad som lämpligt för bostäder innebär det att kommunen kommer vilja förvärva och utveckla det området långsiktigt eller ställer sig positiv till att markägaren gör det. Den enskilde markägaren har dock fortfarande beslutanderätten.

Förutsättningar

Varnhem förr

I historiska framställningar bibringas känslan att boplatserna i Varnhem var en idealisk plats att etablera boplatser på. Människor från förr såg naturligtvis platsens goda egenskaper som förutsättning. Just här, där Billingen delar sig i en nordlig och sydlig platåbergformation åtskild av en östvästlig dalgångsklyfta, väljer folk att etablera sig. Med tillgång på villebråd i bergen, med tillgång av vad skogen ger, med tillgång av sten från kalkbrotten, med tillgång av vatten och kraft från bäckarna samt tillgång på bördig betes- och odlingsmark på slänter och slättmark, bildades förutsättningar för mänskligt liv. Att platsen i sig erbjöd trygghet och kontroll går att förstå även idag. Av kalkstenen byggdes grunderna. Av timret byggdes husen. Av veden fick man värme. Av natur och kultur förfärdigades mat och bohag. Det som imponerar är att människorna från förr stod i kontakt med det som hände söderut på den europeiska kontinenten. Av fynd i gravar i Varnhem, med samma gravskick som var giltigt i Rom, förstår man att vittgående förbindelser fanns även då. Det var alltså inte isolerade kulturer som var sig själv nog. I vår tid kallar vi det kommunikation.

Steget från förkristen tidsålder mot tidig kristen tid med cisterciensernas etablering i Varnhem är det som ännu präglar vår tids Varnhem. Marken är full av arkeologiska vittnesbörd om kultur och historia. Klosterkyrkan med dess radikala ombyggnad av

Foto: Tågstationen i Varnhem, Ludvig Ericson (1904)

Magnus Gabriel De la Gardie till protestantisk katedral och konungslig gravkyrka ger ett kraftfullt porträtt av dåvarande tidsandas värderingar.

Med invigningen av järnvägen Skövde - Axvall 1904 får Varnhem som tätort en ny dimension. Det blir möjligt att färdas bekvämt till Varnhem. Den turistiska sevärdheten med Klosterkyrkan som huvudmål blir möjlig. Svenska Turistföreningen som bildades 1885 med mottot "Känn Ditt land" får i Varnhem ett attraktivt besöksmål. Förutom Varnhem var det naturen och de unika geologiska egenskaperna i Billingen som var sevärt. Järnvägen medförde dessutom att kalkbrottet i Varnhem kunde transportera ut sten till regionens och landets byggnadsplatser som behövde sten. Den dominerande näringen i Varnhemstrakten var naturligtvis jordbruket som stod för

Foto: Ulunda kalkbruk, K G Andersson (1900-1920)

den huvudsakliga sysselsättningen. I Varnhem har dessutom det oskiftade bruket av odlingsmark dröjt kvar in på det tidiga 1900-talet, längre än på andra håll i Skaraborg där marken har skiftats till stora sammanhängande enheter.

Varnhem idag

Nu, i den efterindustriella tiden präglas Varnhem främst som en pendlingsort för de som har jobb i Skövde och Skara. Under 1900-talets senare hälft byggdes det villor och radhusbostäder i Varnhem. I dessa bor många nypensionärer som önskar bo kvar i Varnhem. Med ett vikande befolkningsunderlag kommer skola, vård och omsorg samt service att äventyras. Varnhems enda livsmedelsbutik är nedlagd på grund av bristande underlag. Att komma till Varn-

Foto: Skolbus, T. Hartman (1925)

hem sker numera kollektivt med frekventa bussförbindelser som trafikerar väg 49 och Axevallavägen. Jordbruket är sedan länge kraftfullt mekaniserat och därför en marginell sysselsättare. Besöksnäringen är det som kan vitalisera Varnhem framöver. Till Klosterkyrkan kommer årligen 25 000 besökare. Till det kan läggas de 150 000 personer som åker till Hornborgasjön för Trandansen. Utvecklingen av denna näring måste rikta sin strävan att uppehålla besökarna på platsen en längre tid för vistelse och upplevelse som kan ge jobb och intäkter. Med ökande mängd utländska besökare måste besöksnäringens kvalitet stärkas. Här finns en betydande potential som kan utvecklas.

Karaktär och identitet

Varnhems kloster placerades i en vacker miljö med enastående natur enligt cisterciensernas idéer. Av alla utgrävningar har framkommit dess betydelse för omgivning och bebyggelse. Klostret måste ha påverkat bildning och kunskaper kring odling, boskap, läkekonst, musik, och litteratur utöver den andliga dyrkan. Den fina trädgården som munkarna anlade fanns ännu kvar på 1640 talet. Efter reformationen följde en förfallotid för bygden. Det katolska inflytandet hade upphört. När Klosterkyrkan stod klar på 1670-talet efter Magnus Gabriel De la Gardies genomgripande ombyggnad infann sig en annan karaktärsbyggnad än tidigare.

Dåvarande riksantikvarien Johan Hadorph reste till Varnhem på kungens uppdrag och skriver följande: Kyrkan står som ett gyldene beläte uti ett orent fäähuus. Han gör upp ett förslag till reglering av bebyggelsen och anordnande av en marknadsplats i Varnhem, då den stora vägen löpte förbi. Förslaget genomfördes inte.

Intrycket av Varnhem idag är en bebyggelsemässig oenighet utan en sammanhållande stor karaktär när det gäller hus och byggnader. En fin karaktär av stora rejäla partier av träd närmast kyrkan samt vid vägar som leder i riktning mot Klosterkyrkan bidrar

Korta fakta om Varnhem och Ljungstorp

Invånare:	1088 i området, varav 690 i Varnhems tätort och 124 i Ljungstorp
Skolor:	Varnhemsskolan 6-12 år, Lindängens förskola
Omsorg:	Valle hemvårdsområde
Vatten:	Vättervatten
Avlopp:	Kommunalt
Elddistribution:	Vallebygdens Energi
Kollektivtrafik:	Busslinjer 1, 2, 200, 21, 313
Näringsliv:	Areella näringar, kulturella näringar, besöksnäring, konsultverksamheter
Besöksstatistik	25 000 personer till klosterkyrkan (2012)
Föreningsliv:	Varnhems IF, Skarke KIK, Skarke-Varnhems hembygdsförening, Ljungstorps hembygdsförening

förtjänstfullt till Varnhems identitet. Den södra infarten är vackert kantad av resliga alléträd som stärker rörelsen mot Varnhem. En övergripande närvaro har tornspiran på Klosterkyrkan som reser sig högt över sammanhängande trädkronor mot en karaktärs-givande fond av den norrvända bergsryggen Billingen. Det är vackert.

Möjligen kan spåren efter den olyckliga branden 1979 fortfarande prägla tätorten Varnhem. Inom loppet av en timme totalförstördes 21 hus. Många av husen låg i det som kan betecknas som Varnhems mittpunkt i närheten av Klosterkyrkan. Det känns idag som avsaknad av förtätad bebyggelse just här. Detta bidrar till att gatubilden på vissa ställen har gluggar i sig som om den vore lite trasig. Med bebyggelse, planteringar och upprustning av gator går det att skapa ett helare gaturum.

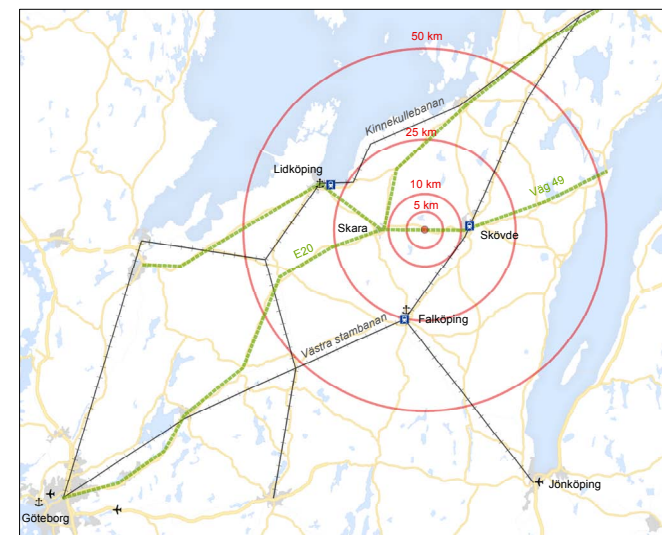
Foto: Tåg fast i snön, okänd fotograf (1940)

Regionala samband

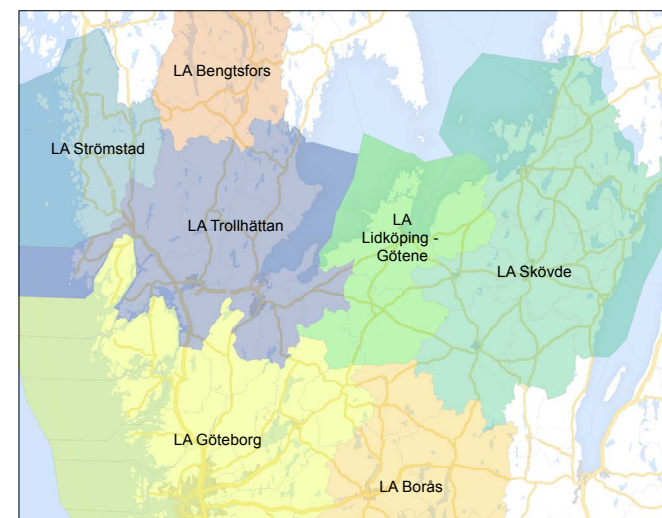
Varnhem-Ljungstorp ligger mitt mellan Skara och Falköping längs Skaraborgs starkaste kollektivtrafikstråk, väg 49. Varnhem-Ljungstorp är boendeorter och arbets- och studiependling sker i första hand till Skara och Skövde. Närheten till Skövde och Västra stambanan öppnar upp för mer långväga pendling. Varnhem-Ljungstorp, liksom Skara kommun i övrigt, ingår i Skövdes lokala arbetsmarknadsregion. Detta innebär förenklat att arbetsmarknaderna är starkt sammanlänkade till följd av en hög andel arbetspendling.

Förutom att utgöra den östligaste delen av Skara kommun så är Varnhem-Ljungstorp en del av Skaraborg. Det finns många delregionala samarbeten på skaraborgsnivå som påverkar orterna. För den fysiska planeringen är samverkan inom miljö, vatten, infrastruktur och kollektivtrafik med mera ständigt aktuellt. Fram till 2030 förväntas de lokala arbetsmarknadsregionerna för Lidköping-Götene och Skövde att slås samman. Detta innebär att hela det gamla Skaraborg kommer utgöra en enda arbetsmarknadsregion, det är ytterligare ett argument för utökat samarbete. Ett utökat samarbete kring de större samhällsstrukturerna är viktigt att vidareutveckla.

I ett större perspektiv är Varnhem-Ljungstorp en del av Västra Götalandsregionen och påverkas av den. Västtrafik, regionalt ansvarig för kollektivtrafiken, trafikerar genom upphandlade entreprenörer de hållplatser som finns i området. Västsvenska turistrådet driver besöksnäringens utveckling i samverkan med kommunerna i Västra Götaland och kommer vara en viktig samarbetspartner för att utveckla klosterområdet i Varnhem framöver. Trafikverket, genom Västra Götalandsregionen, planerar och fördelar utvecklingsmedel för den regionala transportinfrastrukturen. För att sammanlänka Skaraborg till en enda lokal arbetsmarknadsregion är det av betydelse vilka prioriteringar som görs för just transportinfrastrukturen och i synnerhet längs väg 49. För de mellanregionala kopplingarna har det också betydelse att det finns ett funktionellt resecentrum i framförallt Skövde och att det finns kapacitetsutrymme på såväl E20 som västra stambanan.

Figur: Skaraborg, avstånd

Figur: Lokala arbetsmarknadsregioner

Tidigare planering

I Varnhemsområdet har det under senare år bedrivits ett stort antal projekt och utredningsarbeten som i större eller mindre omfattning syftar till att utveckla Varnhem. Den fördjupade översiktsplanen är ännu en pusselbit som strävar i samma riktning men nu med fokus att utveckla den rent fysiska miljön. Orsaken till Varnhemsområdet varit föremål för ett så omfattande utredningsarbete är naturligtvis den unika miljö som finns här. Det har varit viktigt att samla all tänkbar kunskap för att kunna fatta hållbara och långsiktiga beslut. I detta kapitel redogörs för den typ av planering som har haft störst inverkan på den fördjupade översiktsplanens utformning.

Omgestaltning av Varnhemsområdet (2009)

2009 tog Västsvenska Turistrådet initiativ till ett omfattande kultur- och naturprojekt som syftade till att utveckla Varnhems klosterkyrka, klosterträdgården och dess omgivning. Förstudien resulterade i en vision där det togs fram arkitektoniska systemritningar för nya byggnader och anläggningar.

Visionen för Varnhem

1. **Köksträdgården som besöksmål och evenemang.** Ett enkelt ekologiskt odlande tillgängligt för många. Här finns också en fruktträdgård. Syfte; att förmedla naturens skönhet, odlingsmöda och pedagogik i cisterciensernas anda samt en förståelse för det europeiska klosterlivet på 1200-talet. Köksträdgården ska visa en samtida trädgårdestetik med urgamla traditioner där produkterna finner användning i köket.
2. **Kulturparken.** En introduktion till hela området som fyller alla krav på information och tillgänglighet. Ett gångsystem, ett system för vatten, återskapande av den sjö och våtmarksområde som har legat här med fiskodling och djurhållning, mulbete för får, hästar, kor, gäss, samt vilda djur.
3. **Kyrkoruinen ”på kullen”.** Under projektiden beställde Länsstyrelsen en beskrivning av det arkeologiska skyddet avseende täckning av Sveriges äldsta kristna stenkyrkogrund. Byggnaden kan göras tillgänglig med ett utsiktstorn som har hiss, trappor och gångbro.
4. **Kulturens rastplats.** En ny korsning/trafikplats vid den välfrekventerade väg 49 i Varnhem, mellan Skara och Skövde, förutsätts tillkomma inom en snar framtid. Detta för att garantera tillgängligheten och trafiksäkerheten på destinationen samt underlätta transporter av såväl person- som yrkestrafik i området. En kulturens rastplats skulle kunna innehålla parkering, hållplats för bussar, rastplats, marknad för lokal matproduktion och måltider samt evenemangsplats för musikkonserter, mässor och sammankomster.
5. **Bostäder.** Arbetet med att ta fram en fördjupad översiktsplan för Varnhem har påbörjats, detta som en direkt effekt av Varnhemsprojektet, med syfte att utveckla möjligheterna till förtätning och utökad bebyggelse för bostäder och verksamheter i tätorten Varnhem. Enligt översiktsplanen ska en försiktig utbyggnad av bostäder prövas öster om befintlig bebyggelse i Varnhem. Ingen byggnation kan ske innan området prövats i detaljplan.

Besöksnäring i fysisk planering (2008-2012)

Västsvenska Turistrådet och Länsstyrelsen Västra Götalands län samarbetade tillsammans med flera kommuner i Skaraborg mellan 2008-2012 i projektet *Besöksnäring i fysisk planering*. Projektet avsåg att ge en översikt och vara en vägledning i hur kommuner kan behandla besöksnäring i översiktsplaner. I vägledningen slås det bland annat fast att besöksnäringens förutsättningar bör tydliggöras i planeringen och att avvägningar bör göras mot andra, ibland motstridiga, intressen. I den avslutande delen av projektet togs ett program fram, specifikt för Hornborgasjön - Varnhem - Valle. Programmet knyter an till de skisser som togs fram för Varnhem 2009 i samband med gestaltningprojektet (som tidigare beskrivits).

Kulturhistorisk utredning (2012)

På uppdrag av Skara kommun genomförde Västergötlands museum en kulturhistorisk utredning hösten 2011. Syftet med utredningen var att använda den som underlag till denna plan. Utredningen har präglat den fördjupade översiktsplanen genom att den klargjort var det är möjligt att tillföra ytterligare bebyggelse och samtidigt kunna bevara och utveckla kulturhistoriska värden i Varnhem.

FÖP Hornborga (2012)

Fördjupad översiktsplan för Hornborga-området är ett pågående projekt som påbörjades 2012 då Skara och Falköpings kommuner ingick i en avsiktsför-

klaring att ta fram en fördjupad översiktsplan för Hornborga-området, där Varnhem ingår. Syftet med uppdraget är att bereda ett underlag för den framtida användningen och planeringen av mark- och vattenområden med utgångspunkt i besöksnäring och utvecklandet av de natur- och kulturvärden som finns i området.

Upplevelseområde Varnhem och Hornborgasjön (2012)

Västsvenska Turistrådet tog 2012 fram en sammanfattande rapport kring alla de processer och projekt som pågår och har pågått kring Varnhem och Hornborgasjön för att utveckla besöksnäringen. Med anledning av den stora flora av dokument och den stora mängden engagerade fanns det ett behov av att beskriva helheten i ett dokument, därav rapporten.

Nulägesanalys Varnhem (2013)

Skara kommun tog 2013 initiativet att på allvar försöka börja arbeta i den riktning som tidigare planer och visioner pekat mot. Ett första steg var att göra en nulägesanalys som klargör kommunens insatser i Varnhem idag, samt få en helhetsbild över vad som behöver göras och vad som är avhängigt av varandra. Utifrån nulägesrapporten kommer en projektplan med tydliga mål och prioriteringar arbetas fram. De insatser som sker inom ramen för detta arbete har mycket nära band med den här fördjupade översiktsplanen.

Översiktsplanen (2005)

Skara kommuns senaste kommuntäckande översiktsplan antogs 2005. Översiktsplanen anger de gemensamma planerings- och miljöförutsättningarna i kommunen samt mål och strategier för framtida mark- och vattenanvändning. Översiktsplanen är del i ett ”paket” där också Vision 2015 (dåvarande Vision 2010), miljöstrategin och fördjupade översiktsplaner ingår. Det finns ingen fördjupning som behandlat Varnhem och Ljungstorp. I den kommuntäckande översiktsplanen finns inga rekommendationer för framtida mark- och vattenanvändning i Varnhem och Ljungstorp, istället hänvisas man i översiktsplanen till att en fördjupning bör göras. Det är den fördjupningen du nu håller i din hand.

Miljöstrategin (2011)

Skara kommuns miljöstrategi antogs 2011 av Kommunfullmäktige. Miljöstrategin gäller för åren 2011-2014 och har haft flertalet föregångare sedan mitten av 1990-talet. Strategin är ett paraplydokument för den breda flora av dokument med miljöförankring som existerat genom åren, exempelvis Agenda 21 och naturvårdsstrategi. Miljöstrategin är en direkt konkretisering av de 16 nationella miljökvalitetsmålen till lokala miljömål.

Arbetsplan för v 49 - Axvall - Varnhem (2007)

2007 tog dåvarande Vägverket fram en skisshand-

ling till arbetsplan för väg 49, sträckan mellan Axvall och Varnhem. I handlingen konstateras det att en fyrfältsväg med trafikplatser i Skärv och Varnhem är sammantaget mest fördelaktigt. Projektet för att bygga om väg 49 till fyrfältsväg finns med i regional plan för transportinfrastrukturen 2014-2025 med ett förväntat utförande 2022.

Naturvårdsprogram (2007)

2007 antogs kommunens naturvårdsprogram. Naturvårdsprogrammet är ett samlat beslutsunderlag över riksintresseområden, naturreservat, Natura 2000 områden och nyckelbiotoper. När miljöstrategin antogs hade det som ambition att ersätta naturvårdsprogrammet men det fortsätter vara ett viktigt instrument vid sidan av miljöstrategin.

Vatten- och avloppsplan (2014)

Kommunen har påbörjat arbetet med att ta fram en kommunövergripande plan för dricksvatten, avloppsvatten och dagvatten i enlighet med Vattendirektivet och Vattenmyndighetens åtgärdsprogram. Vatten- och avloppsplanen beräknas vara klar under 2014.

Detaljplaner

Detaljplaner finns för större delen av Varnhems tätort. De östra delarna, inklusive kyrkan och dess omgivning, saknar dock detaljplan. Ljungstorp saknar helt detaljpanelagd mark. Gällande detaljplaner är utgångspunkten för all prövning enligt plan- och

bygglagen (2010:900). Området Pickagården är ännu inte fullt utbyggt enligt detaljplanen från 2006. Ambitionen är dock att göra om befintlig detaljplan för att förtäta området ytterligare och skapa en trivsammare miljö.

Övergripande mål

Inledning

I översiktsplaneringen är kommunen, som har planmonopolet, skyldig att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen. De mest framträdande av dessa mål redovisas i detta avsnitt.

Skara Vision 2015

Skara Vision 2015 speglar kommunens långsiktiga viljeriktning och ska ses som en utmanande och vägledande bild av det geografiska området Skara kommun med ett tioårsperspektiv. Visionen omfattar inte allt utan syftar till att lyfta fram det som är utmärkande för Skara och där kommunen har goda förutsättningar för en positiv framtida utveckling. Fem fokusområden har pekats ut: (1) Boende som ger balans i livet, (2) Kunskap som ger växtkraft, (3) Kultur som föder kreativitet, (4) Näringsliv som sjuder, (5) Kommunikationer som minskar avstånd. Skara kommun utgör en del av Västra Götaland och omfattas således av ”Vision Västra Götaland – Det goda livet” som regionfullmäktige antagit. Utgångspunkten i framtagandet av ”Skara Vision 2015” var att den också skulle knyta an till regionens vision.

Vision Västra Götaland – Det goda livet

Vision Västra Götaland - Det goda livet togs fram i samverkan mellan Västra Götalandsregionen och kommunerna 2005. Syftet med visionen är att stärka utvecklingen i Västra Götaland och göra det till en attraktiv region att leva i. Visionen består av tre huvudsakliga delar: hållbar utveckling, fyra generella perspektiv och fem fokusområden. Hållbar utveckling utgör visionens ram och fundament. De fyra generella perspektiven, dvs den gemensamma regionen, jämställdhet, integration och internationalisering, ska genomsyra allt utvecklingsarbete. De fem fokusområdena, (1) Ett livskraftigt näringsliv, (2) Ledande kompetens och kunskapsutveckling, (3) Infrastruktur och kommunikationer, (4) En ledande kulturregion, och (5) En god hälsa, är områden som särskilt ska prioriteras för att stärka utvecklingen i regionen.

Målbild för kollektivtrafiken i Skaraborg 2025

2009 fastställdes ”Målbild för kollektivtrafiken i Skaraborg 2025” av Skaraborgs kommunalförbund. Syftet med målbilden är att den ska främja den regionala utvecklingen, skapa samsyn mellan kommunerna och minska transportsystemets miljöbelastning i framtiden. Ett sätt att åstadkomma detta är att satsa på kollektivtrafiken i Skaraborg. Målbilden utgör också grunden för ”Kollektivtrafikprogram för Skaraborg”

som togs fram 2010. Kollektivtrafikprogrammet är en strategi, på lång och kort sikt, för att nå Målbild 2025.

Miljömålen

1999 beslutade regeringen om att anta de nationella miljö kvalitetsmålen. De 16 miljö kvalitetsmålen anger vilken kvalitet miljön ska ha 2020 och syftet är att skapa en hållbar utveckling. För Västra Götalands län finns det sedan 2003 regionala miljömål i likhet med de 16 nationella målen. Målen följs upp och utvärderas av Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Sedan 2011 finns också lokala miljömål för Skara kommun i kommunens Miljöstrategi.

Vattendirektivet

Inom EU finns det sedan år 2000 ett gemensamt regelverk – vattendirektivet – som ska säkra en god vattenkvalitet i Europas yt- och grundvatten. Direktivet ställer krav på att EU:s medlemsländer arbetar på ett gemensamt sätt med inriktning på att minska föroreningar, främja hållbar vattenanvändning och förbättra tillståndet för vattenberoende ekosystem. Skara ingår i Västerhavets vattendistrikt som är ett av fem distrikt i Sverige.

Planstrategier

Varför planstrategi?

För att uppnå de mål som finns både nationellt, regionalt och lokalt samt att tydliggöra åt vilket håll den här planen strävar har ett antal strategier formulerats.

Nya boendemiljöer

Strategi för nya boendemiljöer

Att utveckla Varnhem och Ljungstorp till en bra plats att leva och bo på under en lång tid framöver genom varsam utveckling av boendemiljöer, platser för näringsverksamhet, service och handel. Nya boendemiljöer tar vara på de unika egenskaper som platsen har.

Hur skapar vi nya boendemiljöer?

Varnhem och Ljungstorp ska utvecklas gradvis så att behoven är det som styr utbudet av service och infrastruktur samt att en naturlig variation vad gäller gestaltning, som knyter an till det övergripande intrycket av området, uppstår. Strategin är att inom eller i direkt närhet till orterna hitta områden som är lämpliga att bebygga med stor hänsyn till befintliga natur- och kulturmiljöer. Det är också viktigt

att komplettera orterna med sådant som i dagsläget saknas, exempelvis mer varierade upplåtelseformer för bostäder, handel och service. För att utveckla området hållbart bör en generell förtätning tillåtas men i allmänhet inte på sådana ytor som hyser stora kulturella eller miljömässiga kvaliteter. Mest förtätning kan tillåtas vid huvudgator/vägar i orternas centrala delar. Alla nya större bostadsområden ska med lätthet kunna nås med gång- och cykelvägar inom tätorten och kollektivtrafik utom tätorten.

En stor del av föreslagen utveckling är på privat mark. Kommunen tar inte initiativ till vidare planläggning av nya bebyggelseområden mot en markägares vilja, men visar den långsiktiga kommunala viljan genom utpekade områden. För all byggnation gäller att förfrågningar ska prövas var för sig och de lokala förutsättningarna ska avgöra vad som är möjligt.

Kommunen tar initiativ till att:

- En anpassad utbyggnadstakt och olika upplåtelseformer
- Att arbeta med en blandning av bebyggelse typer vid detaljplanläggning
- Skapa förutsättningar för nya bostadsområden och områden för företag genom att peka ut lämpliga platser

Kommunen är positiv till att:

- Icke-störande näringsverksamhet kan integreras i bostadsområden
- Förtäta genom utbyggnad som sker på befintliga byggrätter i gällande detaljplaner
- Pröva möjligheten att ändra detaljplaner
- Avstycka och bebygga skafatomter

Hållbara resor

Strategi för hållbara resor

Att människor som bor, arbetar och vill besöka Varnhemsområdet lätt, snabbt, tryggt och hållbart ska kunna ta sig dit och därifrån.

Hur uppnår vi hållbara resor?

För att uppnå en långsiktigt hållbar utveckling måste resor och transporter i större utsträckning ske med förnybara alternativ. Kollektivtrafiken är en viktig komponent. Varnhem och Ljungstorp är lokaliserade i ett unikt läge i jämförelse med motsvarande mindre orter. Väg 49, mellan Skövde och Lidköping, är det starkaste kollektivtrafikstråket i Skaraborg. Detta skapar möjligheter för utveckling av orterna på längre sikt. Väg 49 är den pulsåder som bör försörja planområdets behov av transporter framöver. Framkomlighet på stråket ska prioriteras och därför är det av stor betydelse att en standardhöjning sker, i synnerhet vad gäller korsningarna vid Varnhem och Ljungstorp men också för kapaciteten och trafiksäkerheten som helhet mellan Lidköping och Skövde. Goda bytespunkter för kollektivtrafiken ska finnas utmed stråket. Det ska också finnas goda möjligheter att ta sig till och från dessa bytespunkter. Detta öppnar upp för såväl regional arbets- och studiependling

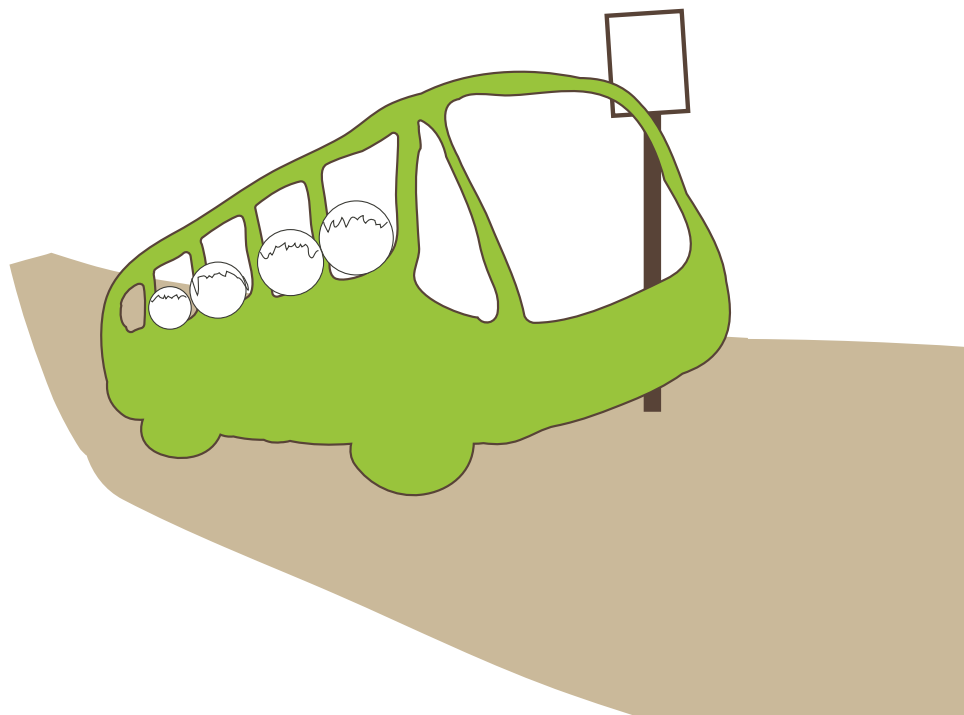
som goda resmöjligheter för turismtrafiken.

Kommunen tar initiativ till att:

- vara en aktiv part för att åstadkomma en standardhöjning av väg 49 med trafiksäkra korsningar
- att skapa trygga, snabba och trafiksäkra kopplingar till bytespunkterna utmed stråket (väg 49)
- skapa en sammanhängande cykelväg mellan Skara och Skövde

Kommunen är positiv till att:

- resecentrum i Skövde byggs ut
- att det vidtas åtgärder för att öka kapaciteten på västra stambanan
- att kollektivtrafiken prioriteras längs väg 49

Besöksmål av internationell betydelse

Strategi för besöksmål av internationell betydelse

Att utveckla Varnhem till ett besöksmål av internationell betydelse

Hur utvecklar vi besöksmålet?

Varnhem och Vallebygden i stort har outnyttjad potential när det kommer till besöksnäringen. Här finns en tusenårig historia och stora naturvärden. För att möta en satsning på besöksnäringen i Varnhemsområdet behöver också de fysiska strukturerna anpassas och ha samma ambition. Framförallt handlar det om att möjliggöra för resande eftersom rörelse på ett sätt utgör kärnan i turism och besöksnäring. I synnerhet är det långsiktigt hållbara transportsätt som ska premieras.

Det handlar också om att förhöja intrycket av platsen, det vill säga målet för resandet. Det görs genom att aktivt satsa på de offentliga miljöer som omgärdar klosterområdet. Detta gäller alla detaljer, allt från gatsten, belysning, tillgänglighet och skyltning. Det är helhetsintrycket av platsen som kommer bilda

fonden för de reseberättelser som framtida turister återberättar för vänner och bekanta.

Kommunen tar initiativ till att:

- medverka i projekt som syftar till att utveckla området som besöksmål
- gestalta allmänna platser med hänsyn till besöksmålet
- skapa ändamålsenlig infrastruktur som gynnar turismen

Kommunen är positiv till att:

- hotell- och restaurangverksamhet etableras i Varnhem
- det tas privata initiativ, exempelvis gårdsbutiker, bed & breakfast, caféer, utställningslokaler, aktiviteter som syftar till att utveckla området som besöksmål
- besöksnäring kan inordnas bland befintlig bebyggelse

Hållbara natur- och kulturmiljöer

Strategi för hållbara natur- och kulturmiljöer

Att på ett hållbart sätt förvalta Varnhem och Ljungstorps unika miljöer för framtida generationer.

Hur utvecklar vi planområdet natur- och kulturmiljöer hållbart?

Långsiktighet handlar om att de beslut vi fattar med stöd av planen ska vara till gagn för de som lever och verkar i Varnhem och Ljungstorp idag och för framtida generationer. Det handlar speciellt om att bevara de natur och kulturvärden som finns men långsiktigheten genomsyrar alla områden, allt från synen på kommunikationer till utbyggnad av nya områden. Det tydligaste beviset på detta är att vissa områden inte finns utpekade i planen som lämpliga att exploatera. På samma sätt gäller det att arbeta proaktivt med de risker och miljöproblem som vi med stor sannolikhet kan förutse.

Kommunen tar initiativ till att:

- föregå med goda exempel
- arbeta proaktivt med klimatanpassning
- minska energianvändningen i infrastruktur
- vårda värdefulla landskapselement
- utvecklingen av klosterområdet sker på ett hållbart sätt

Kommunen är positiv till att:

- projekt genomförs som har till syfte att utveckla det kulturhistoriska upplevelsevärdet
- markägare vidtar egna klimatanpassningsåtgärder
- markägare behåller landskapet öppet

Bebyggda miljöer

Detta kapitel

Följande kapitel är en sammanställning av de nya bebyggelseområden som föreslås. De beskrivs kortfattat område för område på kommande uppslag. Områdenas storlek och läge är ungefärliga och den exakta avgränsning avgörs i detaljplaneskedet.

Förtätning och utbyggnad

Varnhem och Ljungstorp kan delvis växa genom omsorgsfull förtätning. Det handlar om att fylla de luckor i Ortsstrukturen som finns idag och på så sätt i största möjliga mån utnyttja befintlig infrastruktur. Förtätning i Varnhem bör föregås av detaljplaneläggning för större sammanhängande områden.

I Ljungstorp är kommunen generellt positiv till att de långa skiften som finns avstyckas för att skapa en mer kompakt struktur samt att på det sättet kan använda befintlig infrastruktur. I Ljungstorp kan istället för detaljplan områdesbestämmelser vara ett lämpligt sätt att reglera tillkommande bebyggelse. Det blir dock nödvändigt med detaljplan då några av de större områdena tas i anspråk för ny bebyggelse med krav på bland annat ny infrastruktur.

Typ av bebyggelse

Nya områden består av blandad bebyggelse med olika hustyper sida vid sida. Olika sorters hus och upplåtelseformer är en förutsättning för att hushåll

av olika storlek, ålder med mera ska kunna bo i samma område. Småskalighet och måttlig exploatering är eftersträvarvärt. Ny bebyggelse ska i sitt val av material och i sitt formspråk anpassas till områdets karaktär. I de äldre delarna av Varnhem är det särskilt viktigt att bebyggelsen knyter an till den historiska miljön. I Ljungstorp bör ny bebyggelsen hämta detaljer och formspråk från den äldre trähusbebyggelse som finns där.

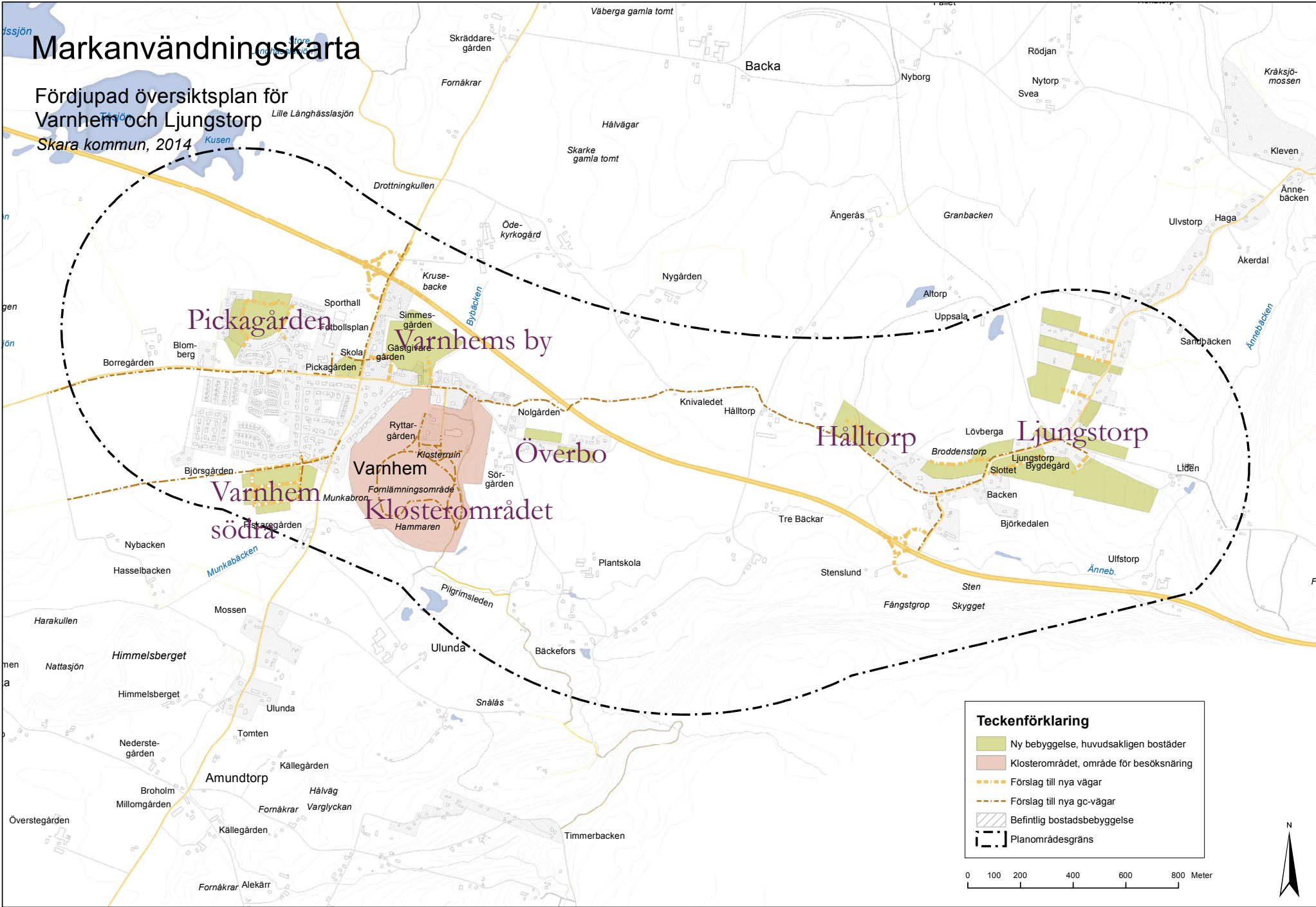
Att bygga på sluttningarna

Kommunen kan tillåta enstaka nybyggnader på sydbillingens sluttningar vid Varnhem. Förbehållet är att det sker i oexponerade delar av sluttningen och att det tar hänsyn till de natur- och kulturvärden som finns där. Vatten- och avloppsanläggningar bör också kunna ordnas på ett tillfredställande sätt.

På nordbillingen vid Ljungstorp är situationen annorlunda. Natur- och kulturvärdena är inte lika framträdande som vid Varnhem, kommunalt vatten och avlopp finns tillgängligt och ny bebyggelse blir mindre exponerat i landskapet. En förtätning längs befintlig infrastruktur förväntas bidra till en starkare bykänsla på platsen och knyter an till byn på ett annat sätt än på sydbillingen.

Ställningstagande

- Kommunen ska kunna förvärva mark för nya bebyggelseområden
- Kommunens ska se till att nya bebyggelseområden följer den fördjupade översiktsplanens inriktning
- Kommunen ska upprätta detaljplaner eller områdesbestämmelser för nya bebyggelseområden

Pickagården

Pickagården ansluter till det övergripande intrycket av Varnhem som en plan med gluggar eller obebyggda tomter. Nio stycken tomter är idag obebyggda. Att förtäta området med flera bostäder verkar möjligt. Med anläggning av väg som ligger koncentriskt med Ödegårdsvägen mot dödisgropens mitt skapas plats för bebyggelse. Det bör göras plats för radhus, parhus samt enskilda hus. Att öppna för olika bostadstyper kan stärka möjligheten att möta olika hushåll för olika åldrar. På höjdpartiet mot norr föreslås radhusbebyggelse i två våningar som medveten rumslig avgränsning av Pickagårdens planområde. Radhuslängorna hämtar inspiration från jordbrukslandskapets tydliga längor av ekonomibyggnader som tecknar sig i Skaraborgs landskap. Från väg 49 kan Pickagårdens samling av byggnader i förtätning ges ny identitet.

Med den föreslagna bebyggelsen i planområdet kan en avskärmning av trafikbuller erhållas med huslängornas förläggning i norr samt nyttjande av exploatering i slänterna av gropen som kan bidra till hinder för bullerspridning.

Vägstandarden i planområdet är idag väl tillgodosett med breda asfalterade gator. De nya vägrummen kan med fördel göras lite trängre för att åstadkomma trafiksäkerhet och intimitet med gångfartsgator eller samrum.

Det finns behov av verksamhetslokaler för mindre verkstäder och näringsidkare med syfte att stärka attraktiviteten för tätorten. Vid korsningen Simmesgårdsvägen Axevallavägen är det idag en stor öppen plats med angöring till förskolan samt busshållplats. Vägen åt söder leder till Hornborgasjön. I öst-västlig riktning är den ursprungliga vägen mellan Skara och Skövde anlagd. Korspunkten förtjänar att markeras med bebyggelse som kan inrymma olika typer av verksamheter som ett led i Varnhems förtätning. Givetvis skall frisiktlinjer medges, så att trafiksäkerhet upprätthålls. Busshållplatsens placering måste förändras för att skapa ett effektivare nyttjande av ytan. Alternativen är att flytta hållplatsen till en annan plats inom samma yta eller att flytta ut den på Simmesgårdsvägen.

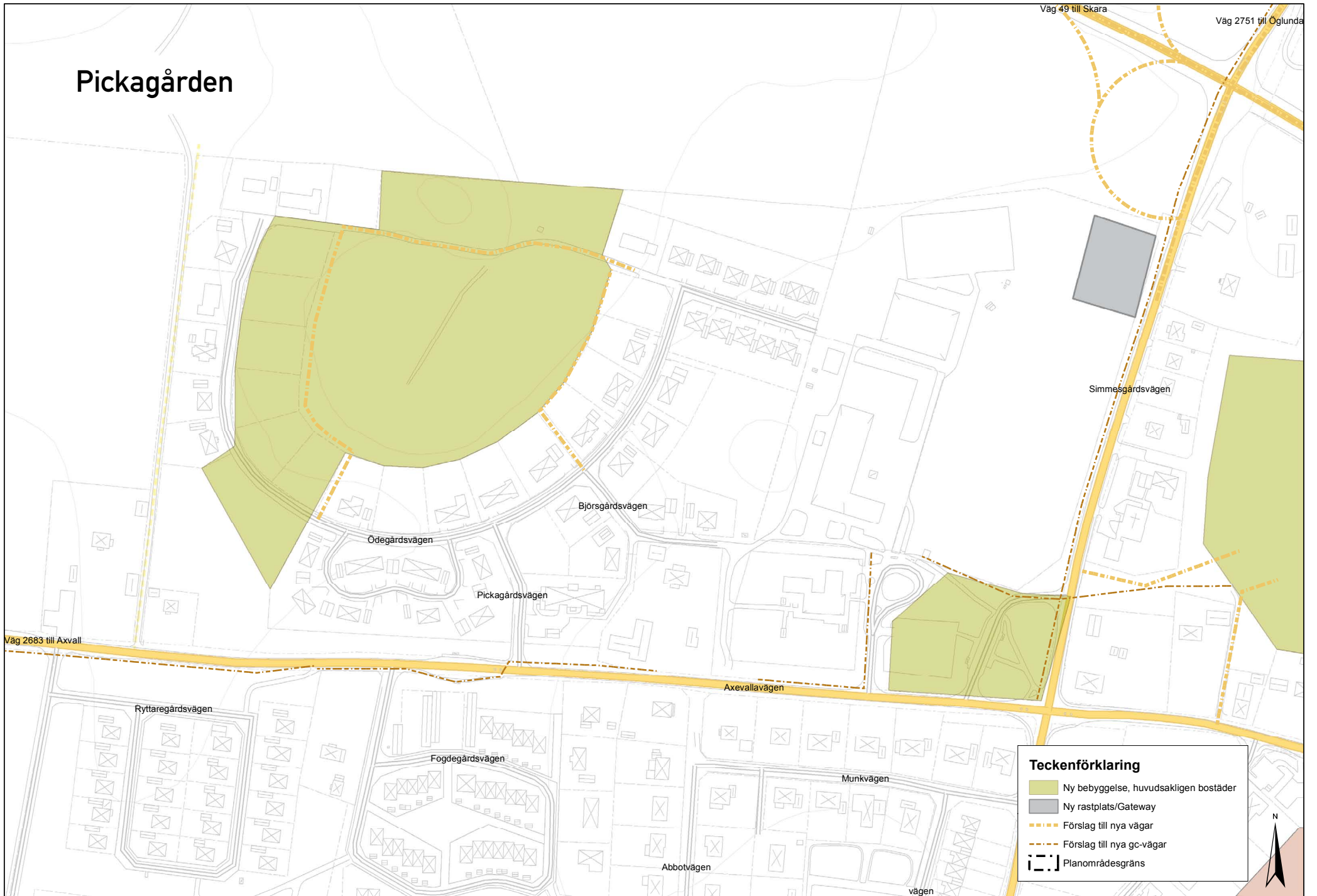
Dödisgrop

Dödisgrop (eller dödishåla) är ett geologiskt och topografiskt fenomen som uppstått där en stor bit av en glaciär blivit liggande och omgivits av sediment som kommer med vattnet från glaciären, som drar sig tillbaka. När sedimentet först stelnar kring ”isbiten” och ”isbiten” senare smälter bort, efterlämnar den det hål som utgör dödisgropen.

Inriktning

- Fullborda den ”trasiga” ringen runt dödisgropen med ytterligare bostadsbebyggelse
- Gestalta och aktivera grönytan i dödisgropen
- Omvandla gc-vägen till gata + gc-väg då bebyggelse tillkommer vid norra delen av Pickagården
- Vid korsningen Simmesgårdsvägen Axevallavägen kan högre bebyggelse med service eller näringsverksamhet i bottenplan tillåtas

Pickagården

Överbo

Överbo är ett kulturhistoriskt mycket förtätat område. Här har bondgårdar legat och lämningarna har medeltida eller förhistoriskt ursprung.

Längs gamla Skövdevägen är hus byggda på båda sidor av vägen. På norra och södra sidan finns oexploaterad mark. Förslaget är att skapa möjligheter för kompletteringsbebyggelse på såväl norra som södra sidan av vägen. För den kompletterande bebyggelsen föreslås radhusbebyggelse eller möjligtvis fristående villor. Med tillägg av ny bebyggelse kommer känslan av by att stärkas. Relationen mellan tät bebyggelse och omgivande öppen odlingsmark blir tydlig.

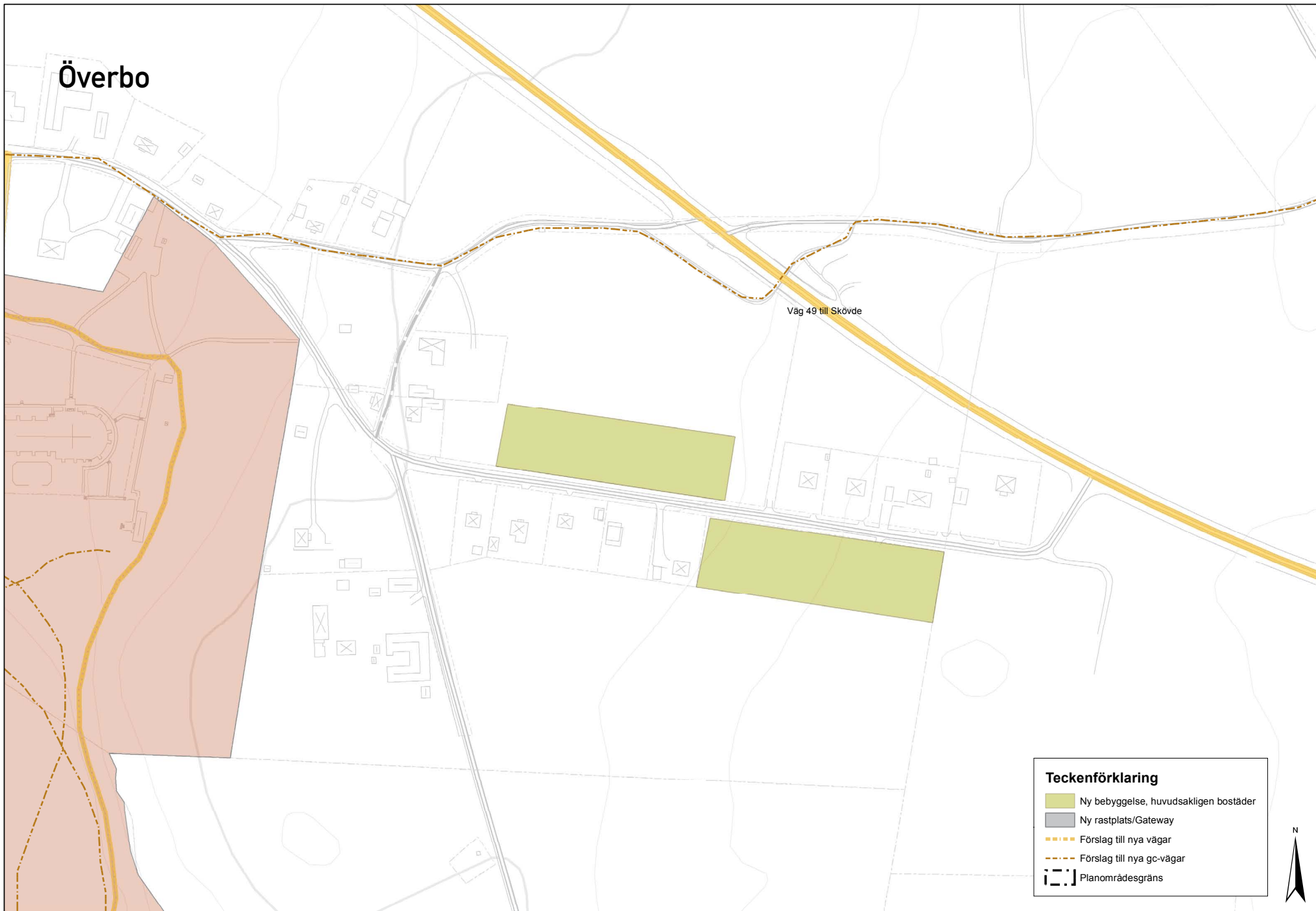
Det finns vackra stenmurar i odlingslandskapet söder om tomterna som är en tillgång som inte får påverkas vid exploatering.

Utsikter mot öppet landskap och Sydbillingen i söder samt Klosterkyrkans tornspira i väster kommer att förstärkas av förtätningen utmed Gamla Skövdevägen.

Närheten till väg 49 kan innebära bullerbekymmer från trafiken. I samband med den nya trafikplatsens omdaning kommer sannolikt vägbanan att sänkas, som kan medföra avskärmning. Gamla Skövdevägen avslutas mot öster med vändplats.

Inriktning

- Förtäta med bostadsbebyggelsen längs gamla Skövdevägen
- Radhus eller fristående villor i ett eller två plan är en möjlighet
- Klosterbacken får inte bebyggas
- Fria siktlinjer från väg 49 mot kyrkans tornspira ska fortsatt finnas

Varnhems by

Planområdet Varnhems by avgränsas i norr av väg 49, i öster mot Överbo längs Bybäckens sträckning, i söder mot Klosterområdet samt i väster av infartsvägen till Varnhem. Området omfattar även den nuvarande parkeringen närmast Klosterkyrkan söder om den öst-västliga vägen genom Varnhem. Planområdet äger en stor öppen odlingsyta som kan bebyggas. Den är avgränsad med befintlig bebyggelse av fristående hus och villor åt väster utmed Simmesgårdsvägen. Simmesgården ligger närmast väg 49 i den nordvästra hörnan. Järnvägsbanken i nordsydlig riktning avgränsar åt öster. På andra sidan järnvägsbanken mot öster återfinns ett lövskogsparti i vilken Bybäcken ringlar fram. Norr om lövskogen är det ett öppet parti odlingsmark som sträcker sig upp mot väg 49. Söder om lövskogen tecknar sig en öppen plats, en grusplan framför den nedlagda butikslängan. Den öppna platsen får sin fortsättning söderut över Axvallavägen med en asfalterad parkeringsplats som främst är avsedd för turister och besökare till klosterkyrkan.

Bebyggelse

Planområdet äger två naturliga bebyggelseplatser. Det ena är på den stora öppna odlingsytan, det andra är på den öppna platsen vid den nedlagda butiken. Ett tretotal nya boplatser kan ta form i det första området. Området har generösa ljusförhållanden hela året. Planområdet Varnhems by kan nå från

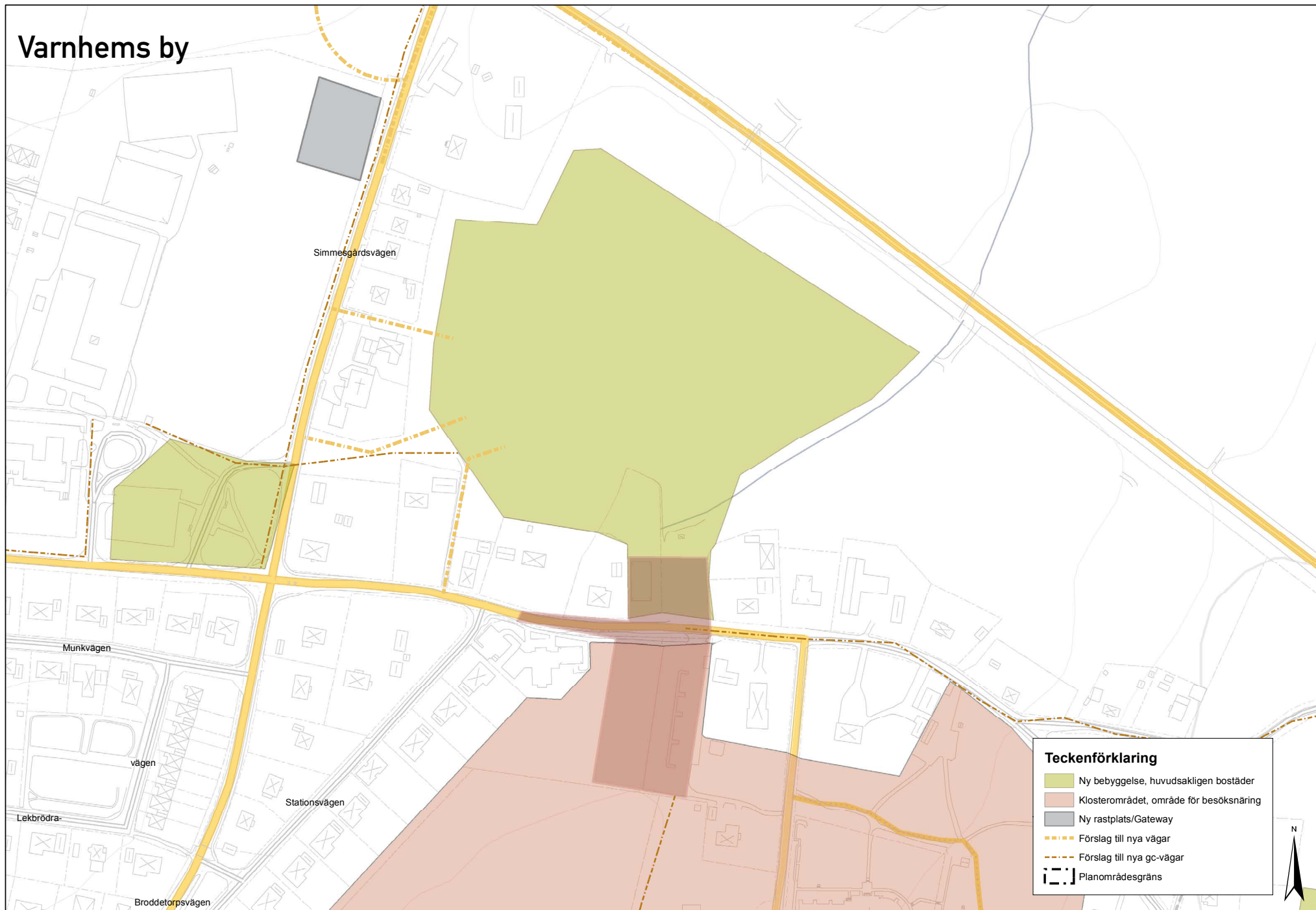
söder med väg från Axvallavägen. Vägen leder mot bostadsbebyggelsen på trafiksäkra gångfartsgator och letar sig fram till husens entréer. Det finns också möjlighet att tillskapa en väg till det nya området från Simmesgårdsvägen. Med närheten till klosterområdet kan platsen också vara lämplig för hotellbebyggelse för besöksnäringens ändamål.

Bybäckens flödande vattenådra kan synliggöras i vattenkonst och öppen ränna tvärs igenom torget. Det är ett rörligt vatten som hämtar sin upprinnelse från Billingen, över det kuperade slättlandet norr om väg 49 i färden söderut mot avrinning i Hornborgasjön. Till planförslaget hör dessutom den öppna ytan söder om Axvallavägen som brukas för parkering. Längs den västra kanten sträcker sig flödet av Bybäcken i ett synligt dike. På detta vis bildas ett sammanhängande torgrum i Varnhem. I den södra delen av den nuvarande parkering kan en ”port” eller entré till klosterområdet tillskapas.

Inriktning

- Torgmiljö skapas med ändamålsenlig gatstensbeläggning
- Bybäcken kan synliggöras i en öppen vattenfåra genom torget
- Port till Klosterområdet skapas i södra delen av torget/parkeringen
- Karaktärsskapande belysning på torget är en viktig detalj
- Ny bebyggelse har varierande upplåtelseformer och skala
- Konceptboende, exempelvis en ekologisk inriktad trädgårdsstad, kan prövas för tillkommande bebyggelse
- Hotellbebyggelse kan prövas inom området

Varnhems by

Varnhem södra

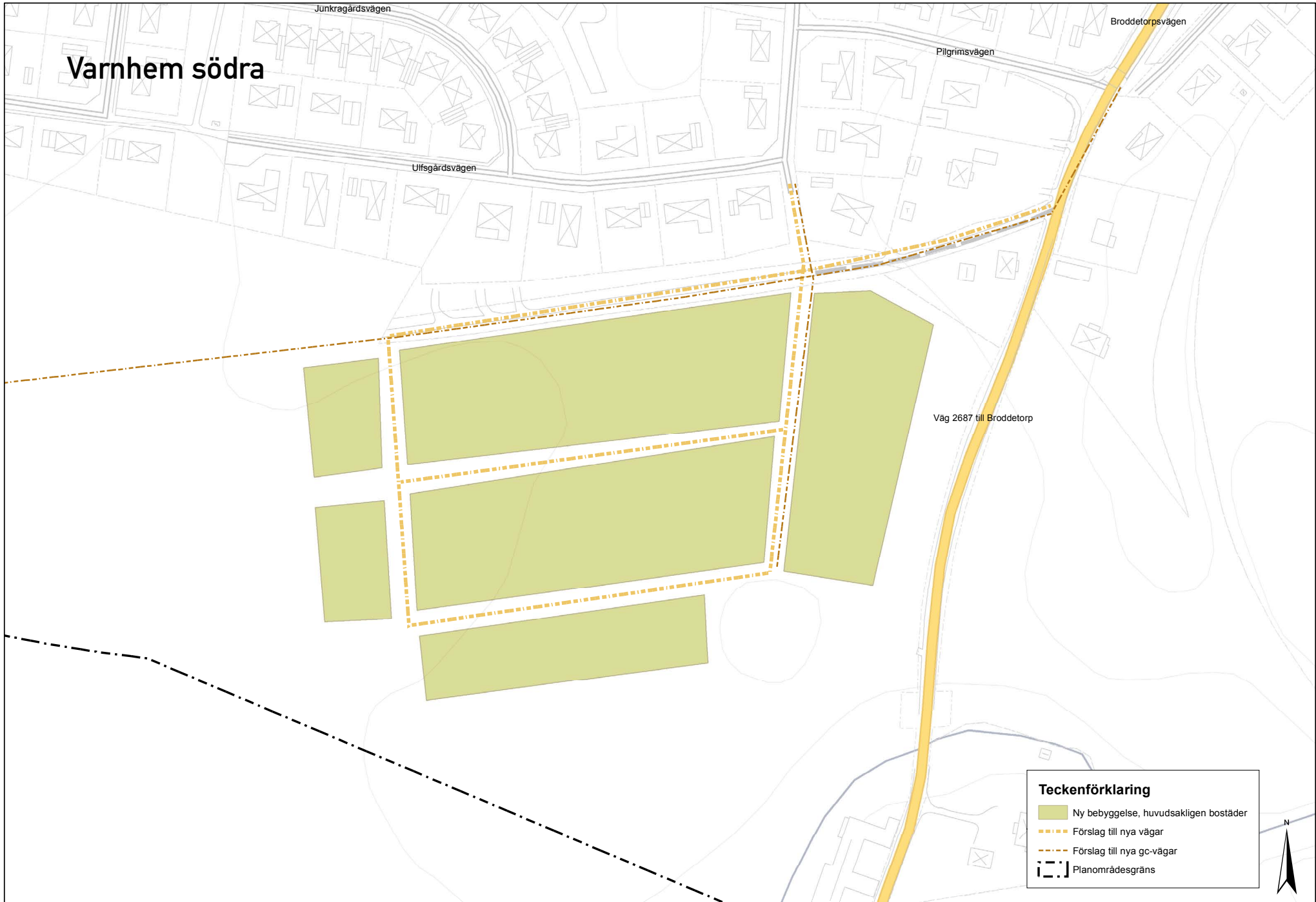
Att utveckla Varnhem söderut ger en möjlighet att skapa ett nytt större bostadsområde. Ett sådant projekt kan prövas på längre sikt då flera av befintliga bostadsområden är färdigbyggda och befintliga lucktomter är fyllda. Det finns möjligheter att pröva något slags konceptboende. Fördelen med platsen är att det med största sannolikhet inte finns några större arkeologiska och kulturhistoriska kvaliteter att tala om. En åkerholme avgränsar området söderut och allén längs Broddetorpsvägen österut, båda är viktiga landskapselement som ska bevaras. Överhuvudtaget är det viktigt att området avgränsas rumsligt, exempelvis med hjälp av träd. Området ska inte kännas skilt från Varnhem i övrigt eller bli exponerat utan en tydlig fond.

Den gamla järnvägsbanken avgränsar området i norr och kan komma att användas som gång- och cykelväg mellan Axvall och Varnhem. En annan möjlighet är att dra cykelvägen längs Axevallavägen. Järnvägsbanken kan användas som lokalgata samt gång- och cykelväg. Området kan också ansluta till Ulfsgårdsvägen/Abbotvägen. För framtida utbyggnader av Varnhem bör det finnas möjlighet att fortsätta lokalgatorna väster och söderut.

Inriktning

- Allén längs Broddetorpsvägen ska lämnas orörd
- Åkerholmen ska lämnas orörd
- Konceptboende kan prövas
- Den gamla järnvägsbanken kan användas som lokalgata och gång- och cykelväg

Varnhem södra

Teckenförklaring

- Ny bebyggelse, huvudsakligen bostäder
- Förslag till nya vägar
- Förslag till nya gc-vägar
- Planområdesgräns

Ljungstorp

Bebyggelsen i Ljungstorp ligger karakteristiskt tätt intill den slingrande gamla landsvägen mellan Skara och Skövde (väg 2700) som går i brant stigning upp på Nordbillingen. Det mesta av bebyggelsen här tillkom efter förra sekelskiftet. Vägen genom Ljungstorp är vacker och slingrar sig i den karaktärsfulla slutningen med magasin och boningshus tätt intill. Stenmurar, staket och ansade häckar kantar vägen. Befintlig bebyggelse är väl sammanhållen i skala och utförande. Faluröd färg dominerar. Man förstår att Ljungstorp i sitt ursprung varit platsen för småbrukare, hantverkare och backstugufolket med de många olika små enheterna av byggnader samlade med små odlingsmarker och skogslotter på bergets sida. Idag är det många av husen som nyttjas för fritidsändamål. Läget på Billingen med tillgång på naturnära mark och strövområden är en stor tillgång. Vintertid erbjuds fina skidspår när det finns snö.

I Ljungstorp finns det en väl etablerad bykänsla med bygdegård i dess geografiska mitt, i läge för den gamla järnvägens hållplats och sträckning. I dag är banvallen gång- och cykelväg med sträckning mot Skövde eller västerut mot Varnhem.

En stor mängd av fastigheterna i norra Ljungstorp och norr därom är präglade av en fastighetsbildning som dröjer kvar i oskiftade lotter. Förslagsvis kan många av dessa styckas av.

Ett område som är tillgängligt för bebyggelse ligger på fastigheten Storekullen. Här finns tre markområden. Fastigheten Storekullen 1:7, som ligger i väster och norr om Ljungstorpsvägen medger ett tiotal tomter för fristående hus. Området är plant utan större höjdskillnad.

Fastigheterna Storekullen 1:7 och Lillekullen 2:2 som ligger sydväst om Bygdegården vilar i en terräng som sluttar mot sydväst med inslag av lövskogsterräng och hagmark med synliga rännilar av vatten i diken och fria bäckar. Lövskogspartiet söder om bygdegården bevaras som grön tillgång i bostadsområdet. All bebyggelse får södervända lägen med hänförande utsikt mot Sydbillingen. Vägar till området anslutes i korsning mot Ljungstorps byväg.

Området öster om Bygdegården och söder om järnvägsbanken kännetecknas som en höjdplatå med sluttningar åt öster, söder och väster. Platsen kring Bygdegården bör omvandlas till ett centralt bytorg för att stärka tillväxten i Ljungstorp med en naturlig stor publik samlingsplats.

Tillskottet av bebyggelse hämtar färg och detaljer i sin gestaltning från befintlig bebyggelse, natur och kultur. Ljungstorp har alla förutsättningar att förena sin bykänsla kring sin väg med tillskott av trädgårdsstadens kvaliteter.

Inriktning

- Bykänslan bevaras
- Nya tomter kan skapas av oskiftade lotter, servitut för utfartsväg skapas
- Nya utfarter ska i möjligaste mån samordnas
- Torgmiljö skapas vid bygdegården
- Gång- och cykelväg till busshållplatsen vid väg 49 anläggs
- Stenmurar och gärdesgårdar är lämpliga gränser för tomter
- Ny bebyggelse har samma karaktär som befintlig med förhöjt väggliv, fasader målade i slamfärg, taktegel och brant takvinkel
- All tillkommande bebyggelse ansluts till kommunalt VA
- Områdesbestämmelser bör införas för hela området

Hålltorp

Området omfattar mark och bebyggelse utmed den gamla fägatan och landsvägen från gården Lilla Hålltorp till och med den gamla järnvägs korsningen, Ljungstorps mittpunkt. Vägen, som fägata betraktad, kantas av vackra stenmurar och alléträd. Gården Lilla Hålltorp har en större manbyggnad med tillhörande ekonomibygnader. Platsen vittnar om ett omfattande jordbruk som bedrivits med Lilla Hålltorp som centralpunkt sedan mitten av 1800-talet. Gården som boplats har dock betydligt äldre anor. Till Hålltorp hörde mycket av den bebyggelse som idag finns längs den gamla landsvägen i form av backstugor, torp, inhysesstugor, kvarn, brygghus med mera.

Utmed vägen finns goda förutsättningar att tillföra ytterligare bostadsbebyggelse. Området ligger attraktivt på nordbillingens sluttning i södervänt läge. Med närheten till väg 49 finns bra möjligheter till arbets- och studiependling. Kommunalt vatten- och avlopp finns framdraget. Den föreslagna gång- och cykelvägen mellan Skara och Skövde går i samma sträckning som vägen.

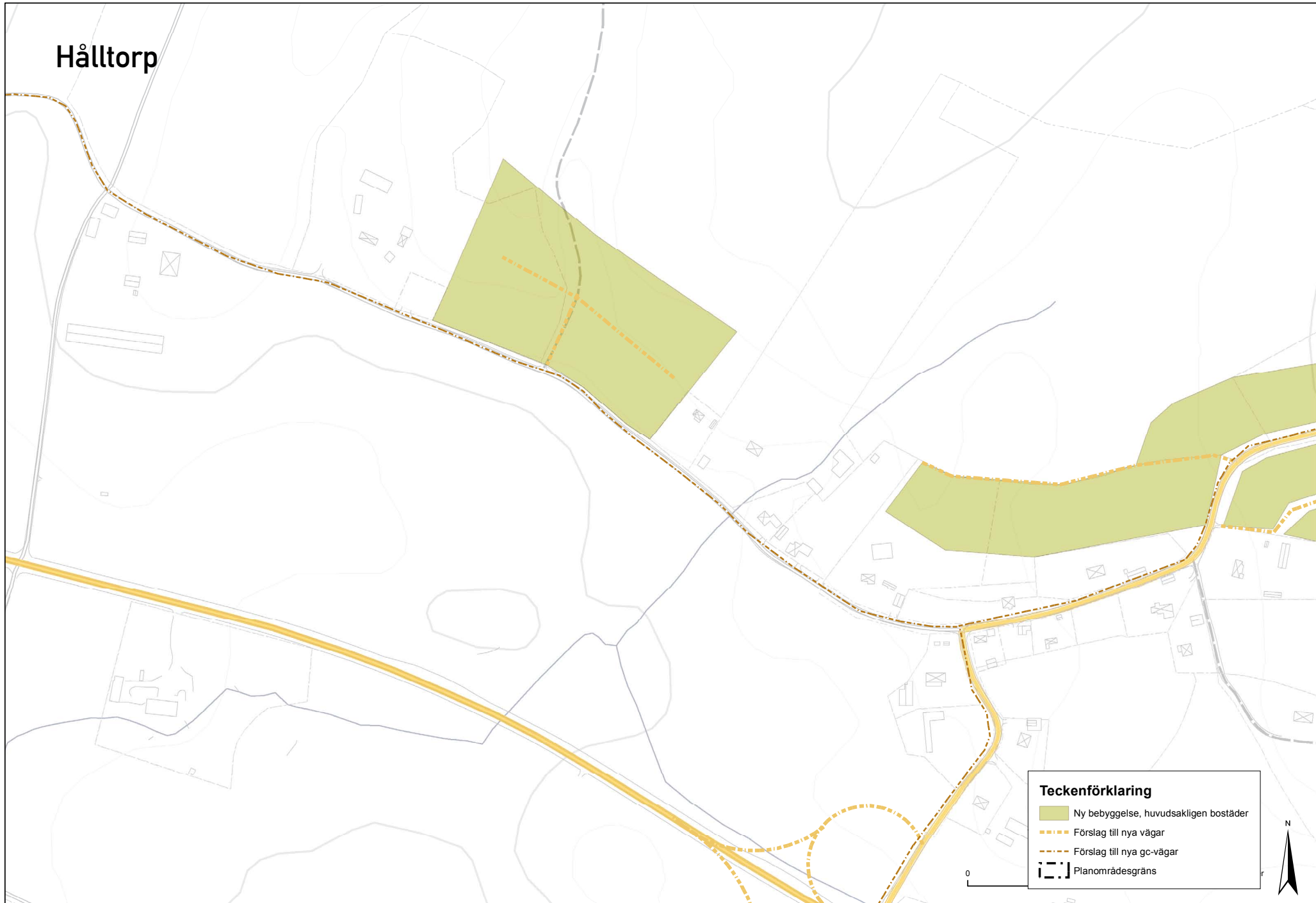
Tillkommande bebyggelse bör uppföras så att den hämtar detaljer och formspråk från redan befintlig bebyggelse. Det innebär i stora drag att de utförs med förhöjt väggliv, fasader målade i slamfärg, taktegel och brant takvinkel. Bostäder bör uppföras som fristående villabebyggelse eller möjligtvis som parhus

i 1-2 våningar. Fägatan/landsvägen bör inte ändras i sträckning, uppbyggnad eller dosering. Utfarter bör i möjligaste mån samordnas så att få ingrepp görs i de stenmurar och allér som finns. Stenmurar eller gärdesgårdar är lämpliga tomtavskiljare. Vid detaljplanering måste utförliga geotekniska undersökningar utföras så att det kan klargöras att sluttningsförhållanden på platsen inte utgör en framtida skredrisk. Ny bebyggelse bör inte heller konkurrera med Hålltorp som en solitär gårdsmiljö.

Inriktning

- Ny bebyggelse har samma karaktär som befintlig med förhöjt väggliv, fasader målade i slamfärg, taktegel och brant takvinkel
- Stenmurar och gärdesgårdar är lämpliga tomtavskiljare
- Ny bebyggelse är fristående eller som parhus i 1-2 våningar
- Ny bebyggelse bör inte konkurrera med Hålltorps gårdsmiljö
- Ingrepp i stenmurar bör undvikas
- Utfarter bör samordnas
- Fägatan/landsvägen bör inte ändras i sträckning, uppbyggnad eller dosering

Hålltorp

Teckenförklaring

- Ny bebyggelse, huvudsakligen bostäder
- Förslag till nya vägar
- Förslag till nya gc-vägar
- Planområdesgräns

Varnhemsområdet som kulturmiljö

Inledning

I det här kapitlet redovisas dels en sammanfattning av den kulturhistoriska utredning som gjordes för Varnhem 2011 av Västergötlands museum på uppdrag av Skara kommun som ett sätt att kortfattat försöka beskriva den rika kulturmiljö som finns kring Varnhem. Kapitlet redovisar också det skydd dessa kulturmiljöer har i form av riksintressen och olika typer av förordnanden.

Kulturmiljöanalys

Sammanfattning

Varnhem och dess kulturmiljö är av internationell betydelse. Kulturmiljön samspekar på ett unikt sätt med högklassiga naturvärden och är en del av kambrosilurbygden med det unika platåbergslandskapets särprägel. Både den högintressanta förhistoriska miljön och klosteranläggningen ger internationell förankring. Sveriges äldsta kända kyrkplats, väl bibehållen bebyggelse, ett sällsynt karaktärsfullt gammalt odlingslandskap med bevarade fägator samt småskaliga kvarn- och kalkbruksmiljöer bidrar till kulturmiljöns mångfald.

Varnhemsområdet har en stor och variationsrik mångfald av kulturvärden. I många avseenden besitter kulturmiljön unika kulturvärden. I stora drag kan detta sammanfattas enligt följande:

- Den förhistoriska miljön med mängden gravar, främst karaktäristiska stensättningar från romersk järnålder, århundradena kring och närmast efter Kristi födelse, ofta med importgods i gravarna, uttrycker Varnhemsbygdens stora betydelse redan då, med etablerade kontakter med kontinenten. Detta är både av nationellt och internationellt intresse ur kulturhistorisk synpunkt. Här finns spår av en stor järnåldersbosättning med lång kontinuitet från ca år 0 till klostrets etablering på 1100-talet.
- Klosterkyrkan och den omgivande klostermiljön är både av nationellt och internationellt kulturhistoriskt intresse. Här återspeglas den romersk-katolska kyrkans dominans och omfattande nätverk i det medeltida Europa. Kyrkobyggnaden är även ett av vårt lands främsta exempel på cistercienserordens arkitektur från 1100-1200-tal. Kombinationen av medeltidens katolska klosterkyrkoarkitektur och de protestantiska stilidealen från 1600-talets svenska stormaktstid gör kyrkobyggnaden unik även i ett internationellt perspektiv. Klostermiljön är idag även ett förnämligt prov på 1920-talets synsätt på konservering och restaurering av arkeologiska lämningar.
- Överbo har den idag äldsta kända kyrkplatsen i Sverige, från ca 800-1000-tal, vilket har bidragit till att historien om Sveriges kristnande och de

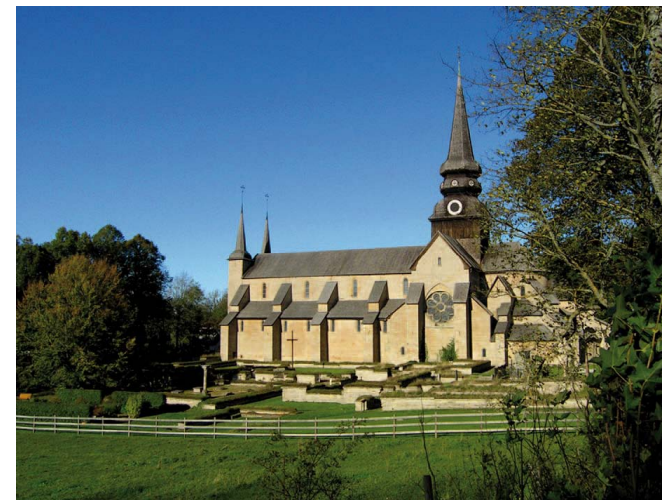

Foto: Varnhems klosterkyrka

Foto: Klosterruinen

Foto: Betesmark vid klosterkyrkan

internationella kulturströmningarna måste skrivas om. Den medeltida treenigheten med dels de närbelägna kyrkoruinerna i Överbo och Skarke, dels Varnhems klosterkyrka och klostermiljö bidrar starkt till områdets helt unika värden.

- Det stora kambrosilurområdet Falbygden-Billingsbygden är ett av Europas nordligaste kulturlandskap med kontinental karaktär, en kambrosiluriskt uppbyggd högslett som givit upphov till ett mycket tidigt utvecklat odlingslandskap. De internationellt sett unika platåbergen ger området helt specifika förutsättningar ur natur- och kulturmiljösynpunkt. Varnhem är idag en av de allra främsta representanterna för det stora kambrosilurområdets kulturmiljöer. I Varnhem förenas kulturvärden och naturvärden i mycket hög grad.

T.ex. är det gamla odlingslandskapets ängs- och hagmarker, solitärträd, gamla lövskogsdungar och stengärdesgårdar oumbärliga biotoper för den mångfald och artrikedom som kännetecknar kambrosilurbygden på platåbergssluttningen. Samma gäller i hög grad även kulturmiljöerna längs Billingssluttningens bäckar framför allt då anläggningarna vid kvarnplatserna.

Framhållas bör att det i Varnhemstrakten bevarats ett odlingslandskap, mitt i den nutida jordbruksbygden, som fortfarande på 1980- talet var något av en självklarhet i Falbygd och Billingsbygd. Efter de senaste årtiondenas industrialisering och hårda rationalisering av jordbrukets landskap har det småskaliga mycket gamla odlingslandskapet i Varnhem blivit en

sällsynthet. Här bevaras fortfarande odlingsspår från järnålderns invånare som är begravda i stensättningarna, från dem som byggde Överbo kyrka på 900-1000- talet, från dem som brukade klostrets marker på medeltiden etc. Denna innehållsrika kulturmiljö karaktäriseras framför allt av:

- Byarna Överbo, Varnhem/Klostret, Skarke och Hålltorp med bebyggelsestrukturer från de oskiftade byarna, laga skiftet, välbevarad bebyggelse från 1800- och 1900-tal och ett till stor del mycket välbevarat odlingslandskap från storskiftets och laga skiftets 1700- och 1800-tal, delvis med mycket äldre inslag. Särskilt ska nämnas Hålltorpsmiljön med gårdsbebyggelse från 1700-1900-tal, ålderdomligt kulturlandskap, backstuga, stora stenväggkantade fågator, korsvägar och allé. Hålltorp är av synnerligen stort värde. Skarke gamla bymiljö och f.d. sockencentrum med bytomt, tåplats, kyrkoruin, prästgård och kulturlandskap mm. Stenslunds soldattorp i typiskt utkantsläge vid fågator.
- Kulturlandskapets mycket välbevarade nät av stenväggkantade fågator med bevarade sträckningar sammanlänkande de gamla byarna med de f.d. utmarkerna på Nord- och Sydbillingen. Hela det gamla lokalvägnätet inklusive den äldsta Skövdevägen via Hålltorp ingår i detta system. Fågatorna är av synnerligen stort värde och bör

lyftas fram som något mycket speciellt för Varnhem idag.

- Den mycket välbevarade utkantsmiljön från 1800-talet vid Fjället med små f.d. backstugor i anslutning till ålderdomligt lokalvägnät/stenmurskantade fägator.
- Kvarnmiljöerna längs bäcken med ursprung från medeltid-1800-tal, bl.a. den mycket intressanta kvarnmiljön vid Gustavsfors med kvarngård, kvarnbyggnad, dämme, ränna etc. och en mycket värdefull ålderdomlig valvbro i kalksten. Vidare kan nämnas Billekvarns kvarnmiljö från 1900-talet och den även industriarkeologiskt intressanta Hammarskvarn med troligen medeltida kvarnplats och lämningar av kvarnruin, kanal, turbinränna och f.d. havregrynsfabrik etc.
- Kalkindustrin med Ulunda f.d. kalkbruk från 1800-tal-1950-tal, mycket typisk för kambrosilurområdet och av stort industrihistoriskt intresse. En väl bibehållen småskalig kalkindustrimiljö med bl.a. ugnslämningar, slagghögar av rödfyr, samt dagbrott, dammar och banvallen till stickspåret mot järnvägsstationen.

Kommunikationshistoriskt och lokalthistoriskt är banvallen och det f.d. stationshuset för Sköfde-Axvalls järnväg från 1904 mycket värdefullt. Järnvägen

och kalkindustrin gav upphov till tätorten Varnhem.

Arkeologiska aspekter

Den stora fornlämningskategori som finns upptäckta och registrerade i Varnhemsområdet idag är förhistoriska gravar, oftast s.k. stensättningar. Den här typen av gravar är uppbyggda av stenar och jord och därmed ofta synliga ovan mark. Endast ett fåtal andra lämningar har upptäckts, t.ex. boplatser. Det innebär med största sannolikhet att den här typen av lämningar ännu inte påträffats utan ligger kvar oupptäckta under marknivå, detsamma gäller flatmarksgravar. Med vetskap om den spridning som gravarna/gravfälten har inom Varnhemsområdet finns stora möjligheter att fornlämningar ej synliga ovan mark påträffas nästan varhelst man gräver.

Skydd av kulturmiljöer

Kommunen ska i planeringen bland annat redovisa de riksintressen som berörs av översiktsplanen, samma krav gäller för en fördjupad översiktsplan. Inom planområdet finns riksintressen för kulturmiljövården. Dessa är allmänna intressen och har ett skydd i miljöbalken. Utöver det finns det områden, bebyggelse och fornlämningar som är skyddade enligt kulturmiljölagen och plan- och bygglagen.

Riksintresse kulturmiljövården

Varnhem, men inte Ljungstorp, omfattas av riksintresse för kulturmiljövården.

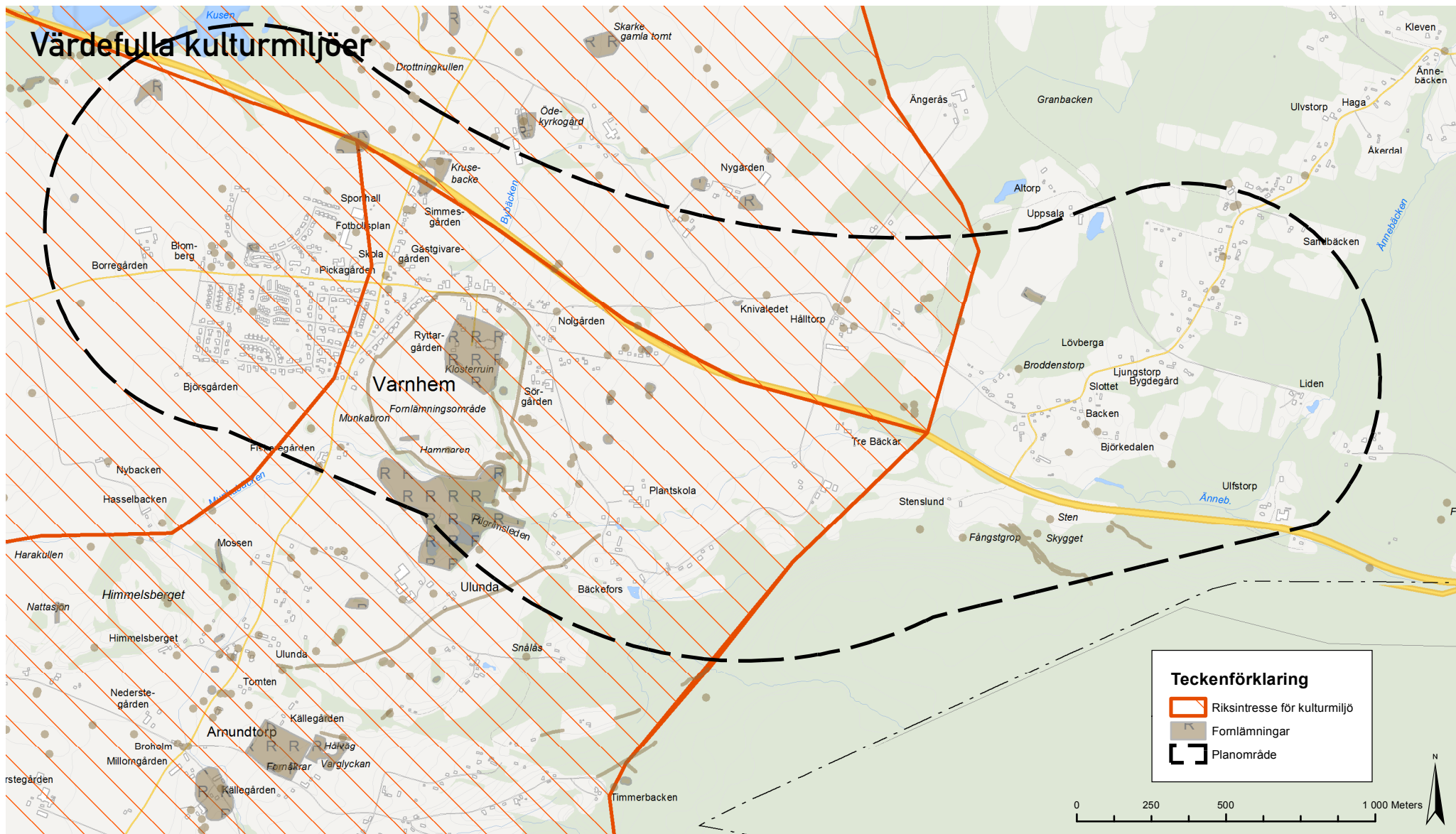
KR100 Kambrosilurområdet

Motivering

Kulturhistorisk region kring de västgötska platåbergen vars breda innehåll speglar väsentliga skeden i landets agrara och förindustriella landsbygdshistoria från jordbrukande stenålderskulturer till 1700- och 1800-talets agrara revolution, och där gynnsamma naturgeografiska förhållanden bidragit till en landskapsutveckling av rent kontinentala mått, exempelvis ovanligt stora byar. Detta utgjorde också basen för en medeltida stadsbildning vars fortsatta utveckling präglades av järnvägens tillkomst. Området, som har sin tyngdpunkt på Falbygden, har mycket höga pedagogiska och vetenskapliga värden som genom landskapets öppenhet och speciella topografiska egenskaper tydligt kan avläsas. (*Kyrkomiljö, Klostermiljö, Militär miljö, Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset

Fornlämningssmiljöer från sten-, brons- och järnåldern såväl som från historisk tid, Varnhems kyrka och klosteruin som utgör landets bäst bevarade cistersiansanläggning, Öglunda kyrkby med en ovanligt väl bibehållen bebyggelsestruktur och delvis bevarade åkerformer och stenmurar från tiden före laga skiftet, Valleområdet med herrgårdslandskap, t ex Höjentorps herrgård och slottsruin, ruinerna efter det medeltida Axevalla hus, samt Axevalla exercished med välbevarad bebyggelse.

Fornminnen

Fornminnen skyddas i kulturmiljölagen (1988:950) andra kapitel. Syftet med skyddet är att den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas.

I Varnhem och Ljungstorp finns en uppsjö av kända fornminnen – stensättningar, boplatser, gravfält, färdvägssystem, hållristningar med mera. De kända fornminnen som finns kan utläsas från kartan på s. 36. I Västergötlands museums ”Kulturhistorisk utredning – Varnhem 2011” (arkeologisk rapport 2012:1 och bebyggelsehistorisk rapport 2012:2) finns utförligare beskrivningar av de fornminnen och kulturhistoriska miljöer som finns representerade i Varnhem och Ljungstorp.

Kyrkliga kulturminnen

Kyrkliga kulturminnen skyddas i kulturmiljölagens (1988:950) fjärde kapitel. Syftet med skyddet är att den som planerar eller utför ett arbete skall se till att skador på kulturmiljön såvitt möjligt undviks eller begränsas. Klosterkyrkan i Varnhem är ett kyrkligt kulturminne.

Siktlinjer

Att bevara vissa siktlinjer mot klosterkyrkans tornspira är viktigt ur flera aspekter. Klosterkyrkan har dominerat det omgivande odlingslandskapet i över 850 år. Historiskt sett har Varnhem fram till och med början av 1900-talet varit en utpräglad jordbruksbygd. Under den här tiden har klosterkyrkan hela tiden haft direktkontakt med det omgivande landskapet.

Att bevara dessa siktlinjer är också ett slags varumärkesbyggande på längre sikt för Varnhem som besöksmål. Varnhem är starkt förknippat med klosterkyrkan och kommer vara det under en lång tid framöver. Att utveckla Varnhem som besöksmål är starkt sammanlänkat med klosterområdet och därför är fria siktlinjer särskilt viktiga.

Kartan illustrerar några av de viktigaste siktlinjerna i dagens Varnhem. Hänsyn bör tas till siktlinjer i all form av planering av ny bebyggelse.

Foto: Stenbro

Foto: Stenmur

Ställningstagande

- Kommunen ska verka för att särskilt värdefulla miljöer kring Varnhem undantas från exploatering om det inte bidrar till att utveckla kulturmiljöerna eller besöksnäringen som är kopplad till dem.
- Kommunen anser att exploatering som på något sätt skadar odlingslandskapets ängs- och hagmarker, solitärträd, gamla lövskogsdungar och stengärdesgårdar inte är förenligt med den fördjupade översiktsplanens syfte
- Kommunen ska verka för att förhöja det kulturhistoriska upplevelsevärdet av klostermiljön
- Kommunen ska verka för fria siktlinjer mot klosterkyrkans tornspira
- Kommunen ska verka för att byggnader som är kopplade till platsens historia uppmärksammas särskilt
- Kommunen ska föregå med gott exempel vad gäller byggnader i kommunal ägo genom att värna om kulturhistoriska och estetiska kvaliteter vid förändring eller nybyggnation

Varnhemsområdet som naturmiljö

Naturmiljöer

Inledning

Varnhem och Ljungstorp är mindre bostadsorter på landsbygden vilket innebär att park och natur finns precis inpå husknuten. Beroende på hur de gröna ytorna sköts innehåller de olika kvalitéer och värden. I Varnhem finns parker, trädgårdar och gröna ytor mellan hus och vägar. Framförallt finns det böljande kamellandskapet med åsar och sänkor som gör sig ständigt påmint i Varnhem och dess omgivningar. Ljungstorp ligger på Billings sluttning med utsikt över Vallebygdens landskap. Det finns en tydlig bykänsla i Ljungstorp med skog och åkermark insprängt mellan bebyggelsen.

Tätortsnära skogar

Från Varnhem och Ljungstorp är det inte långt till skogsmiljöer. Ljungstorp, som ligger på Billingslutningen, ligger praktiskt taget i brytpunkten mellan odlingslandskapet och skogslandskapet. I Varnhem finns fler bostadsnära skogar på gångavstånd, bland dem bör Billingslutningen, Timmerbacken, Himmelsberget och Ökull nämnas. Strövbarheten i dessa områden är varierande men åtminstone Timmerbacken och Ökull har mycket god tillgänglighet med markerade leder.

Parker

Den intensivt skötta parkmarken är vad vi i dagligt tal refererar till som ”park”. Att parkmarken är inten-

sivt skött innebär att den sköts oftare än annan parkmark. Den är centralt belägen, gestaltad för intensiv användning och ofta med gångvägar, sittplatser och planteringar. Detta innefattar också kyrkogårdar som har samma typ av servicenivå och utförande som en traditionell park. I anslutning till klosterkyrkan i Varnhem finns en större kyrkogård. Varken i Ljungstorp eller i Varnhem finns några regelrätta parker, däremot finns det grönytor som sköts mer intensivt än andra.

Bäckar

Inom planområdet finns i huvudsak två bäckar, Munkabäcken och Bybäcken. Munkabäcken har sitt ursprung i mossarna uppe på Billingen och mynnar ut i Vingsjön. Munkabäcken anses ha god kemisk och ekologisk ytvattenstatus och förväntas nå uppsatta miljökvalitetsnormer till 2015. Bedömningen kring den ekologiska statusen är dock förknippad med viss osäkerhet.

Bybäcken är ett mindre vattenflöde, även den med ursprung på Billingen. Bybäcken är delvis kulvertad genom Varnhem och genom avvattning mynnar den ut i Munkabäcken. Tidvis har kulverteringen gett upphov till översvämningar vid kraftiga regn. Dess ekologiska och kemiska status är okänd.

Grönskan mellan husen

En överhängande del av grönytorna i orten är inte

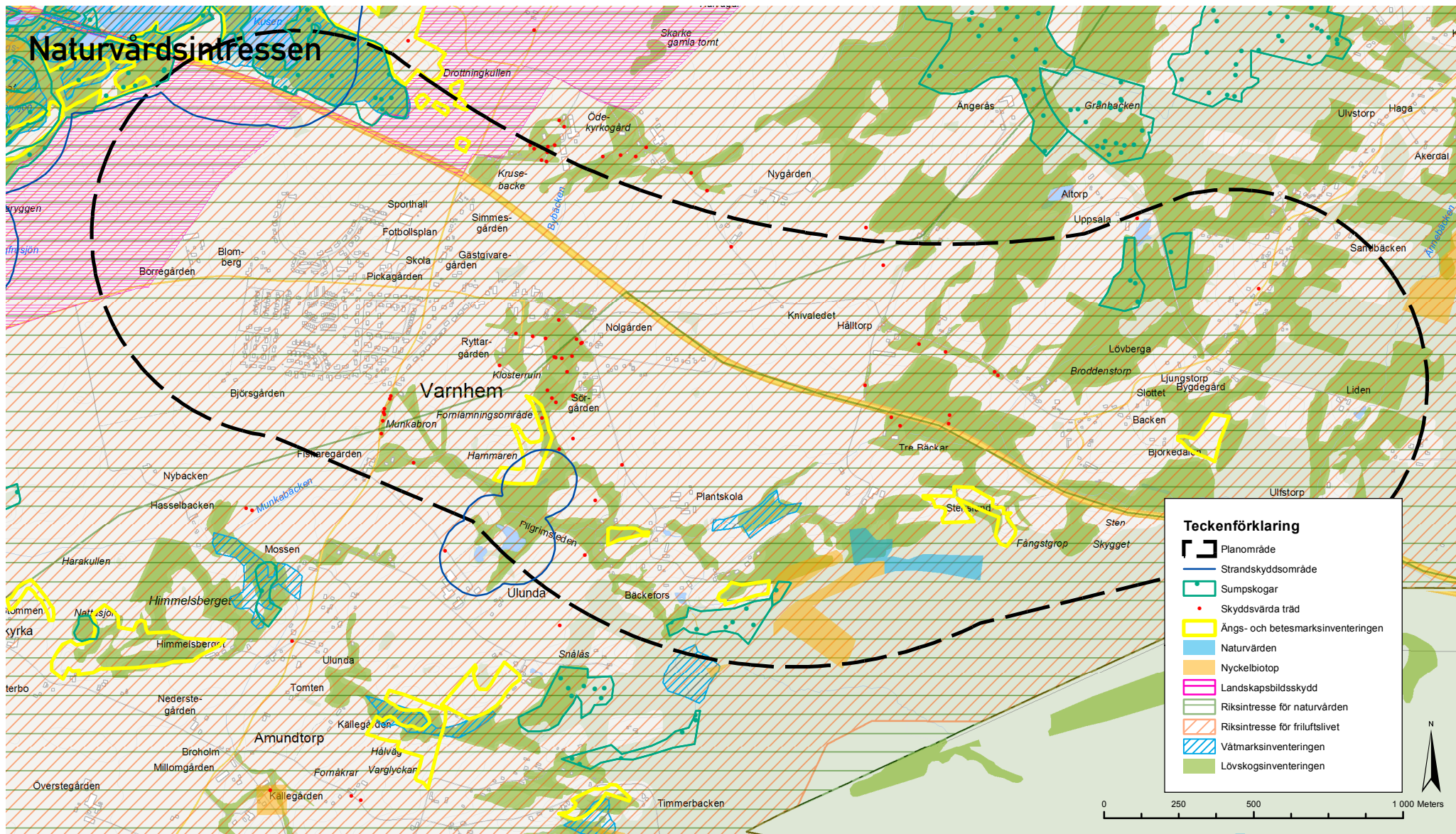
gestaltade som traditionella parker. Istället är det den intensivt skötta parkmarken, de gröna impedimenten, mellan bostäder och gator, utmed genomfartsvägarna, längs gång- och cykelvägen mm som utgör den stora andelen bostadsnära natur. I många fall har de en minst lika viktig funktion för orten som den intensivt skötta parkmarken i form av ekologiska spridningsvägar (grönstråk), bullerskydd, luftrenare, avskärmare och rumsskapande element.

Ängs- och betesmarker

Under 2002-2004 genomfördes en landsomfattande inventering av ängs- och betesmarker i Sverige. Syftet med inventeringen var att skapa ett kunskapsunderlag kring de natur- och kulturvärden som fanns i det svenska landskapet. Alla de marker som inkluderades i inventeringen har betydande natur- och kulturvärden.

Med ängs- och betesmarker menas marker som utslutande används som betesmarker eller slåtterängar. Markerna är inte lämpliga att plöja och ingår inte heller i växtföljd. Ängsmarker karakteriseras av att det första störningsingreppet (påverkan på vegetationen) är slåtter med skärande redskap. I betesmarkerna är det de betande djuren som formar vegetationens utseende och sammansättning.

Inom planområdet finns det en rik variation av kvalitéer så som hamlade hagmarksträd, kärlväxarter

samt förekomst av limniska miljöer.

Jordbruksmark

Försörjningen av en växande världsbefolkning och effekterna av ett förändrat klimat innebär att den svenska jordbruksmarken betydelse i ett globalt perspektiv ökar. Ett förändrat klimat kommer leda till ökad markerosion, torrare klimat och försämrade odlingsbetingelser i vissa områden. Av den anledningen kan svensk jordbruksmark få internationell betydelse framöver.

Planområdet är lokaliserat i en jordbruksbygd. I Varnhem ligger vidsträckta åkerarealer i gränslandet mellan by och omgivande landskap. I Ljungstorp finns det mindre åkerlotter insprängda mellan bebyggelse och skogspartier.

Lövskogar

Under 2003-2004 genomfördes en omfattande lövskogsinventering i Skara kommun. Totalt omfattade inventeringen 490 objekt varav åtta områden finns inom planområdet. Objekten klassificerades beroende på deras uppskattade naturvärde i fyra klasser I-IV, där naturvärdesklass I är den högsta. Inom planområdet finns objekt av klass II och III.

Lövskogar har stor betydelse för såväl den biologiska mångfalden som för människors upplevelse av naturen. I Riksdagens miljömål Levande skogar

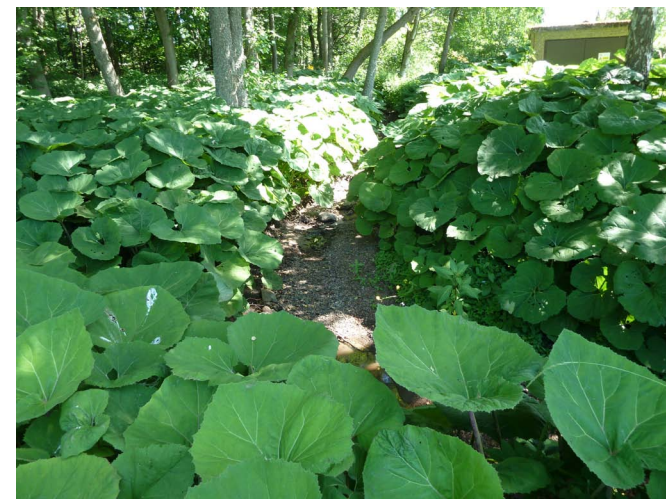

sägs att skogens värde för biologisk produktion skall skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas. Genom lövskogsinventeringen vet vi nu mer om lövskogarnas värden i Skara kommun.

De naturvärden som finns att hitta i lövskogar kring Varnhem är främst knutet till gamla och grova träd, förekomsten av död ved, trädklädda hagmarker och vissa signalarter som kan hittas i samband med dessa.

Skyddsvärda träd

Sedan 2005 har större, så kallade skyddsvärda träd, inventerats i länsstyrelsens regi. De större träden har betydelse för såväl landskapsbild som naturvård. Inom Skara kommun finns en förhållandevis stor utbredning av större träd. Inom planområdet finns

större almar, bokar, askar och ekar. Den enskilt största hotbilden kring dessa trädets fortlevnad är igenväxning. Insatsbehoven varierar allt från akuta behov av frihuggning, hamling och beskärning till mer långsiktiga behov av skötsel.

Våtmarker

1984 inventerades dåvarande Skaraborgs våtmarker av länsstyrelsen. Dessa delades in i fyra klasser efter naturvärde där klass I var den högsta. Inom planområdet ligger i huvudsak endast ett större våtmarks-komplex av naturvärdesklass III, vilket innebär att det har ett visst naturvärde. Våtmarken ligger vid Billekvarn och betraktas som hydrologisk opåverkat. Våtmarken utgörs av ett komplex av våta marktyper, sumpskog och limnogen fuktäng.

Sumpskog

Sumpskogar är samlingsnamnet för all skogklädd våtmark. Naturtypen har stora variationer och erbjuder livsmiljöer för många växter och djur. För att bevara sumpskogarnas naturvärden är det avgörande att vattnets flöden och beskuggningen av marken kan bibehållas. De arter som är beroende av stabila förhållanden i form av fuktighet, temperatur, ljus och vind slås annars lätt ut. Runt Varnhem och Ljungstorp finns det ett antal sumpskogsområden med de kvalitéer som just beskrivits.

Nyckelbiotoper

Nyckelbiotoper är skogsområden med mycket höga naturvärden. Dessa områden har egenskaper som gör att de är viktiga för att hotade eller missgynnade arter i skogen ska ha möjlighet att överleva. Längs Billingslutningen vid Redsvenstorp finns ett antal områden som klassats som nyckelbiotoper av Skogsstyrelsen. Ett område innehåller så kallad källpåverkad mark med en skogsbäck samt ett barrskogsområde med rikligt av död ved längs slutningen.

Naturvärden

Områden som inte uppfyller kraven på att vara nyckelbiotop kan ändå vara viktiga för den biologiska mångfalden. Skogsstyrelsen klassificerar dessa som ”objekt med naturvärden”. Ofta är det områden som kommer att utvecklas till nyckelbiotoper i framtiden, om de lämnas orörda eller vårdas. Vid Billingslutt-

ningen finns en rasbrant som Skogsstyrelsen klassat som naturvärde.

Skydd av naturmiljöer

Kommunen ska i planeringen bland annat redovisa de riksintressen som berörs av översiktsplanen, samma krav gäller för en fördjupad översiktsplan. Inom planområdet finns riksintressen för naturvården och friluftslivet. Inom planområdet finns också strand- skyddsområden och nyckelbiotoper. Texten i detta kapitel beskriver innehållet i de skyddsområden som planen berör. Dessa är allmänna intressen och har ett skydd i miljöbalken.

Riksintresse för friluftsliv

Varnhem och Ljungstorp omfattas helt av riksintresse för friluftsliv.

FR06 Billingen – Valle – Hornborgasjön

Sammanfattning

Platåberg, sjörikt kamelandskap och fågelsjö. Naturskönt, särpräglad, omväxlande kulturlandskap. Östörda områden på Billings platå. Mycket intressanta natur- och kulturmiljöer. Vida utblickar. Omväxlande ströv- och skidterräng. Bad, cykling, turist- och exkursionsområde, rikt på sevärdheter och studieobjekt. Utmärkta möjligheter till fågelstudier. Internationellt känd rastplats för tranor. Friluftsanordningar och större friluftsanläggningar, bl a Billingshus. Campingplatser, vandringsled, slalombackar, golfbana,

informationsanläggningar, fågeltorn m m. Mycket välbesökt.

Förutsättningar för att områdets naturvärden skall bestå

Karaktären av i huvudsak oexploaterat område bibehålls. De för platåbergslandskapet och Valleområdet typiska särdragen tas tillvara. Naturvårdsinriktat skogsbruk utan kalavverkning i känsliga, exponerade eller frekventerade delar, t ex i Valleområdet eller Billings slutningszoner. Ädellövskogar, andra lövskogar, hagar, torrbackar och andra öppna odlingslandskap bibehålls och hävdas. Stengärdesgårdar, åkerholmar och andra framträdande element i jordbrukslandskapet bevaras. Landskapsvård. Fortsatt utfodring/odling av föda för rastande tranor. Hornborgasjön restaureras. Tillgängligheten till attraktiva områden bibehålls. Kanalisering av friluftslivet från känsliga områden, t ex Hornborgasjöns vattenytor och känsliga växtlokaler. Friluftsvärdena påverkas negativt särskilt av kalavverkning, omföring av lövskog till barrskog, igenväxning eller igenplantering av hagmark eller öppen mark, borttagning av stengärdesgårdar, åkerholmar m m, täkt eller andra markarbeten, ökat friluftsutnyttjande i känsliga delar, större friluftsanläggningar, störande anläggningar av olika slag, bebyggelseexploatering eller annan olämplig bebyggelse. Bland andra verksamheter, som kan missgynna friluftslivet, kan nämnas gödsling av naturbetesmark, olika vattenföretag och utsläpp av föroreningar.

Riksintresse naturmiljö

Varnhem och Ljungstorp omfattas helt av riksintresse för naturmiljö.

NRO14074 Valle

Värdeomdöme

Valle domineras av ett välutvecklat kamelandskap med åskullar, åsar och sänkor. I sänkorna finns ett stort antal kalkoligotrofa sjöar med artrik vegetation. Andra svackor är uppfyllda med myrmarker som varierar från fattiga kärr och mossar till extremrikkärr. Inom området finns rika ädellövskogar, ekskogar och -hagar samt löv- och tallsumpskogar. I Valle finns ett representativt äldre odlingslandskap med många mindre hagmarker och ängar. På Axvalla hed en stor naturbetesmark med lång kontinuitet. Valle har en enastående artrik flora. I lövskog finns bl a guckusko, de artrika torrängarna hyser bl a smalbladig lungört och rikkärren är representativa med stor artrikedom. Även kryptogamfloran är mycket rik. Vissa delar av odlingslandskapet har en ålderdomlig prägel med sällsynta och hotade åkerväxter som pukvete och riddarsporre. Området har också ett rikt fågelliv och en artrik insektsfauna.

Förutsättningar för bevarande

Fortsatt jordbruk med åkerbruk, naturvårdsinriktad betning av naturbetesmarker och skötsel av landskapselement. Vissa områden med ädellövskog,

Foto: Körsbärsträd

kalkbarrskog och sumpskog lämnas för fri utveckling. Skogsbruk för övrigt med fortsatt stor naturvårdshänsyn i skyddsvärda biotoper i skogen och i områden där förutsättning för dessa finns. En förutsättning för bevarandet av de kalkoligotrofa sjöarna är att näringsämnen från åkermark, trafik och avlopp ej tillförs sjösystemen. Önskvärt är restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker och omföring av planterad granskog till lövskog. Områdets värden kan påverkas negativt av: Minskad eller upphörd betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling, omföring av lövskog till barrskog, vägdragningar, täkt, schaktning, tippning eller andra markarbeten, samt olämpligt lokaliserad eller anpassad bebyggelse och anläggningar av olika slag. Andra verksamheter, som kan minska naturvärdena är bl.a. gödsling av naturbetesmark, spridning av gödsel och kemiska bekämpningsmedel utanför åkermark, dikning eller annan markavvattning, dämning av och muddring i sjöarna, friluftsliv i känsliga områden, borttagning av landskapselement som stenmurar m.m. samt vissa skogsbruksåtgärder som kalavverkning av lövskog och avverkning av gamla och grova lövträd. Borttagning av, upplag på och spridning av gödsel på landskapselement som åkerholmar, breda åkerrenar och torrbackar kan allvarligt skada den biologiska mångfalden. Även gallringar, uttag av enstaka äldre träd och andra skogliga åtgärder i platåbergens ädellövsskogsklädda sluttningar kan vara ett hot mot naturvärdena liksom förändring av artrika vägkanter

och vägslänter.

NRO14075 Nordbillingen

Värdeomdöme

Platåberg med diabastäckta kambrosiluravlagringar. Vid Berg finns en kalkstensplatå med ett välbevarat odlingslandskap. Vid Nordbillings nordspets och vid Timmersdala finns tappningen av Baltiska issjön med omdiskuterade bildningar som vallar och "omvända" klevlar. På diabasplatån finns bl a Blängsmossen med ett stort myrkomplex med bl a välutvecklade laggar och några mindre orörda barrskogar samt andra våtmarker t ex Sjömossen. I diabasbranterna och strax nedom finns stora ädellövskogar med lång skoglig kontinuitet och enastående rik kryptogamflora. I Melldalaområdet i kalkstensbranten finns stora kalktuffbildningar med extremrikkärr och enastående rika ädellövskogar och granskogar på kalk. Ett flertal extremrikkärr finns i Berg, i Säter och vid Skånings-
torp. Representativ äng och naturbetesmark finns vid Högsböla äng. Naturvärdena är främst knutna till den enastående rika floran med många sällsynta och hotade arter. Även fågellivet är rikt.

Förutsättningar för bevarande

Fortsatt jordbruk med åkerbruk, ängsbruk, naturvårdsinriktad betesdrift av naturbetesmarker och skötsel av landskapselement. Skogsbruk med fortsatt stor naturvårdshänsyn i skyddsvärda biotoper i skogen och i områden där förutsättning finns för

dessa. På platån lämnas vissa skogar samt myr och sumpskogskomplex till fri utveckling. Önskvärt är restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Områdets värden kan påverkas negativt av: Minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling på olämpliga ställen, överföring av lövskog till granskog, vägdragningar, täkt, schaktning, tippning eller andra markarbeten samt olämpligt lokaliserad eller anpassad bebyggelse och anläggningar av olika slag. Andra verksamheter som kan minska naturvärdena är bl a spridning av gifter eller gödselmedel utanför åkermark, dikning eller annan markavvattning, utsläpp av dräneringsvatten från åkermark till sjöar och rikkärr, friluftsliv i känsliga områden. Borttagning av, upplag på och spridning av gödsel på landskapselement som åkerholmar, breda åkerrenar och torrbackar kan allvarligt skada den biologiska mångfalden. Även gallringar, uttag av enstaka äldre träd och andra skogliga åtgärder i platåbergens ädellövsskogsklädda sluttningar kan vara ett hot mot naturvärdena liksom förändringar av artrika vägkanter och vägslänter.

NRO14098 Sydbillingen

Värdeomdöme

Platåbergslandskap med diabastäcke på kambrosiluravlagringar. Urskogsartad skog och stora myrkomplex på Sydbillingens diabaslager. Ädellövskog med lång kontinuitet och rik flora i branterna, framför allt vid Hene. På Brunnhemsbergets västsluttning finns

gammal granskog på kalkmark med rik svampflora. På kalklagret finns flera extremrikkärr bl a vid Rådene och på Brunnhemsbergets väst- och östsida. Ganska många representativa naturbetesmarker bl a vid Herrhagen och i Brunnhem. Området har stora botaniska värden som är knutna till naturbetesmarkerna, ädellövskogarna och rikkärren. Området har ett rikt fågelliv.

Förutsättningar för bevarande

Fortsatt jordbruk med åkerbruk, ängsbruk, naturvårdsinriktad betesdrift av naturbetesmarker och skötsel av landskapselement. Skogsbruk med fortsatt stor naturvårdshänsyn i skyddsvärda biotoper i skogen och i områden där förutsättning finns för dessa. På platån, vid Brunnhemsberget och vid Hene lämnas vissa skogar samt myr- och sumpskogskomplex till fri utveckling. Önskvärt är restaurering av igenvuxna ängar och naturbetesmarker. Områdets värden kan påverkas negativt av: Minskad eller upphörd jordbruks-/betesdrift, skogsplantering på jordbruksmark, energiskogsodling på olämpliga ställen, överföring av lövskog till granskog, vägdragningar, täkt, schaktning, tippning eller andra markarbeten samt olämpligt lokaliserad eller anpassad bebyggelse och anläggningar av olika slag. Andra verksamheter som kan minska naturvärdena är bl a spridning av gifter eller gödselmedel utanför åkermark, dikning eller annan markavvattning, utsläpp av dräneringsvatten från åkermark kärr, friluftsliv i känsliga områden.

Borttagning av, upplag på och spridning av gödsel på landskapselement som åkerholmar, breda åkerrennar och torrbackar kan allvarligt skada den biologiska mångfalden. Även gallringar, uttag av enstaka äldre träd och andra skogliga åtgärder i platåbergens ädellövskogsklädda sluttningar kan vara ett hot mot naturvärdena liksom förändringar av artrika vägkanter och vägslänter.

Strandskydd

Strandskyddet gäller vid havet, insjöar och vattendrag. Skyddet sträcker sig 100 meter från strandlinjen och syftar till att trygga förutsättningarna för allmänrättslig tillgång till strandområden och bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet på land och i vatten. Strandskydd finns vid några av de mindre sjöarna strax utanför Varnhems tätort. Strandskyddet berörs dock bara marginellt av förslagen som redovisas i den fördjupade översiktsplanen.

Landskapsbildsskydd

Landskapsbildsskydd är ett begrepp som infördes i och med naturvårdslagens tillkomst 1964 och var både ett slags natur- och kulturmiljöskydd för känsliga landskapsmiljöer. När lagen ändrades 1975 försvann begreppet men tidigare beslut fortsatte att gälla. Landskapsbildsskyddet fortsatte också att gälla när naturvårdslagen upphävdes i och med miljöbalkens införande 1999.

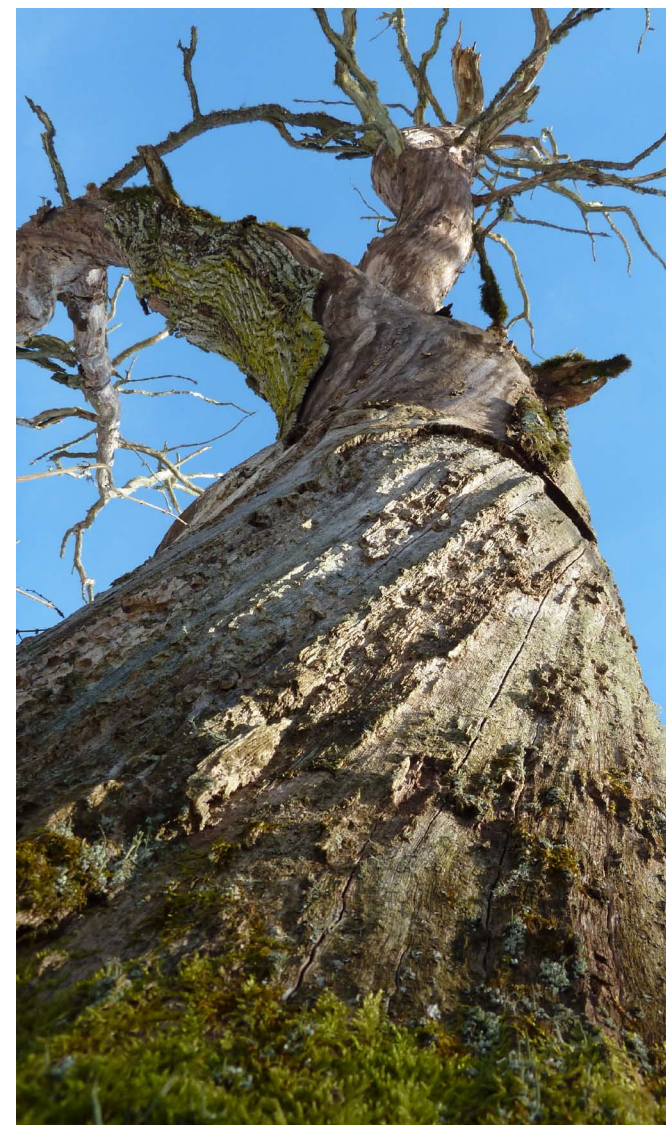

Foto: Döende träd

I Varnhemsområdet finns landskapsbildsskydd väster och norr om tätorten. I de områden som omfattas av skyddet får följande verksamheter inte utan tillstånd förekomma som på något sätt kan skada landskapsbilden:

- nybebyggelse utom för jordbrukets behov
- barrskogsodling på åker och betesmark
- framdragande av luftledning
- ny täkt av sten, grus, lera, morän, matjord och torv
- vägdragningar utom brukningsvägar för jordbrukets behov
- upplag, utfyllning eller tippning utom för skogs- och jordbrukets behov

Ställningstagande

- Kommunen anser att alla värden som beskrivs i riksintressena är viktiga för att naturmiljöerna ska bestå och utvecklas. Dessa ska iakttas då kommunen har maktmedel eller beslutanderätt i frågor som rör exempelvis landskapets öppenhet, ädelövskogar, framträdande landskapselement, kalavverkning, jordbrukslandskapet eller andra värdefulla naturmiljöer.
- Kommunen ska verka för ökad tillgänglighet i områden som är lämpliga för friluftsliv
- Kommunen ska upprätta en grönplan i enlighet med det nationella miljö kvalitetsmålet ”God bebyggd miljö”
- Kommunen ska i den fysiska planeringen säkerställa närheten mellan bostads- och grönområden
- Kommunen ska i den fysiska planeringen verka för att minska barriärer och förbättra tillgängligheten för alla att ta sig till Varnhems intensivt skötta ytor.
- Kommunen ska i samband med varje ny detaljplan upprätta skötselplaner som säkerställer det framtida bevarandet och utvecklingen av den bostadsnära naturen.

- Kommunen ska tillsammans med dess arrendatorer arbeta för att jordbruket anpassas efter ett förändrat klimat.
- Kommunen ska plantera och gynna efterträdare till träd som dör genom en variation av trädslag och inhemska arter
- Kommunen ska särskilt uppmärksamma viktiga eller hotade arter vid planering av ny bebyggelse

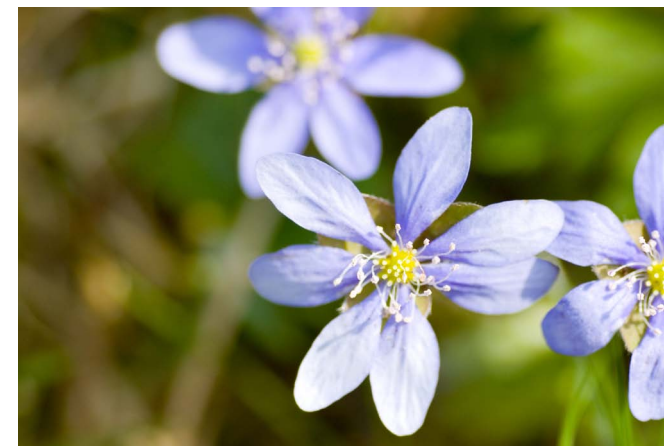

Foto: Blåsippa

Besöksnäringen

Inledning

Besöksnäringens betydelse för lokal sysselsättning ökar i Sverige. Området kring Varnhem har länge ansetts ha potential att utvecklas till en betydande besöksdestination med tanke på dess unika miljöer, historia och kultur. Detta är också en stark bidragande anledning till att stora insatser har lagts ned för att utveckla området. Under åren har många projekt genomförts i området vilket har skapat nya företag inom besöksnäringen. Många av projekten, främst av utredande karaktär, har dock inte lett till några fortsatta insatser från samhällets sida eller från privata investerare. Orsakerna kan vara flera. Det har saknats samordning mellan projekten, resurser har inte räckt till från samhället eller enskilda, att projekten i sig inte haft tillräcklig styrka för att kunna förverkligas, konkurrerande intressen och inte minst, brist i kommunal politisk förankring och en svag koppling mot kommunens fysiska planering.

Med denna fördjupade fysiska planering av Varnhemsområdet är ambitionen att stärka besöksnäringens koppling till kommunens planering. Den fördjupad översiktsplanen för området är det kommunala medlet att samordna besöksnäringens förutsättningar och behandla det jämte andra allmänna intressen. Det kanske mest centrala är att klargöra besöksnäringens intressen i förhållande till andra intressen. Finns det konflikter eller rent av samordningsvinster?

Besöksnäringen är dock svårgreppbar utifrån ett planeringsperspektiv eftersom den utgår från mindre sammanlänkade strukturer som ofta inte är möjliga att representera rent geografiskt. Besöksnäringen kan uppträda i formen av arenor eller sommarland men också som gårdsbutiker och småskaligt landsbygdsboende. Även dess anspråk är svåra att representera på en karta eftersom det inte alltid handlar om fysiska byggnader eller infrastruktur. Besöksnäringen ska därför snarare ses som en bidragande faktor när det kommer till gestaltning av offentliga platser, planering av infrastruktur, utvecklande av boendemiljöer med mera. Det är summan av sådana insatser, en slags grundplatta, som bidrar till att utveckla besöksnäringen. Utifrån en sådan grundplatta kan nya reseanledningar och besöksmål utvecklas inom näringsgrenar som man på förhand sällan kan förutspå.

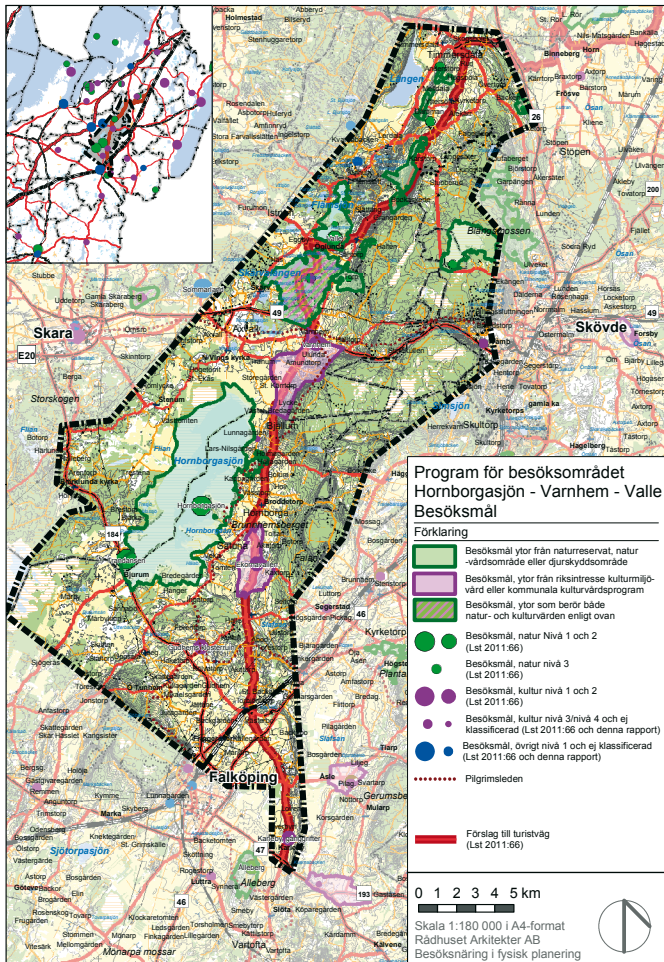
Besöksområdets struktur och värden

Varnhem är del av en besöksdestination som sträcker sig långt utanför denna plans avgränsning. Varnhem utgör en del av det komplex av natur- och kulturmiljöer som omfattas av området kring Hornborgasjön, Varnhem och Valleområdet. Bland de mest framträdande besöksmålen kan nämnas Trandansen, naturrum och klosterkyrkan i Varnhem. Området omfattar det så kallade kambrosilurområdet som är

en stor kulturhistorisk region kring platåbergen som speglar viktiga skeden i landets agrara och förindustriella landsbygdshistoria, från jordbrukande stenålder till 17- och 1800-talens agrara revolution. I ett större sammanhang länkas det också samman genom pilgrimsleden.

Ur ett turistiskt perspektiv samspelar Varnhem som besöksmål också med ett närområde och med destinationer som kanske inte främst är historiskt kulturella eller natursköna på det sätt som Varnhem är. I Skövde finns förmodligen Skaraborgs största shoppingutbud och där finns också multianläggningen Arena Skövde, en byggnad som innehåller allt från idrott, bad, rehabilitering, styrketräning, konferens och publika evenemang. I Falköping finns många besöksmål som knyter an till megalitkulturen och citta slow konceptet. Inom kommunens gränser bör också nämnas Skara Sommarland som är en av nordens största vatten- och nöjesparker. Domkyrkan och Västergötlands museum är två ytterligare stora besöksmål i Skara.

I Varnhemsområdet är den enskilt största turistiska dragkraften klosterkyrkan och Vallebygdens många natursköna omgivningar. Besöksmålets struktur är i övrigt småskalig och fungerar som komplement till den turism som klosterkyrkan och Valleområdet genererar. Ofta är turismen en bisyssla eller komplement till annan typ av näring eller arbeten, exem-

Karta: Program för besöksområdet Hornborgasjön - Varnhem - Valle: Besöksmål, Länsstyrelsen Västra Götalands län & Västsvenska turistrådet (2012)

pelvis konstnärsskap och konstgalleri, odlingar och trädgård, eller guidning med upplevelser som fiske, bäversafari, paddling, vandringar och cykelturer.

Utveckling av besöksmålet Inledning

Området har, som tidigare påpekats, stor potential att utvecklas som besöksmål. Varnhem och området där omkring utgör en viktig del av Sveriges natur- och kulturhistoria. Detta är en upplevelse som är unik i Sverige och därför av intresse även för en internationell publik.

Basen i besöksnäringen är det småskaliga, de små företagen med lokal profil. Dessa ska även i fortsättningen utgöra grundstommen. Till detta kommer ambitionen att utveckla området mer storskaligt, att hitta former för besöksnäringen som lockar internationella besökare. Detta innebär att det ställs högre krav på såväl infrastruktur, gestaltning, turismboende och upplevelser. Att utveckla dessa områden med utgångspunkt i besöksnäringen är nödvändigt.

Infrastruktur

Med en ombyggnad av väg 49 och en ny planskild korsning vid infarten till Varnhem samt goda möjligheter att resa kollektivt till framförallt klosterområdet är området väl försett med infrastruktur som klarar en ökad skara av besökare. Möjligheten till parkering bör dock utökas och likaså kollektiva lösningar för

besöksnäringen i ett skarborgsperspektiv. Koppingarna mot andra stora besöksmål, så som Skara Sommarland, Läckö, Hornborgasjön och Göta kanal bör stärkas. Besöksnäringen är beroende av en infrastruktur som är anpassad för det ändamålet. Redan i dagsläget finns vissa strukturer på plats, andra måste skapas eller utvecklas.

Pilgrimsleden

Pilgrimsleden är en 4 mil lång vandringsled som sträcker sig från Varnhems klosterkyrka mellan Skara och Skövde till S:t Olofs kyrka i Falköping. Stigen sträcker sig genom plåtåbergens landskap med lämningar av människans kultur sedan istiden omgivet av modernt jordbruk, företagande och ett aktivt föreningsliv.

Vandra i Valle

I Valleområdet finns det tillgång till flera mil vandringsleder, både i den vackra Vallebygden och längs den dramatiska Billingslutningen.

Leder vid Hornborgasjön

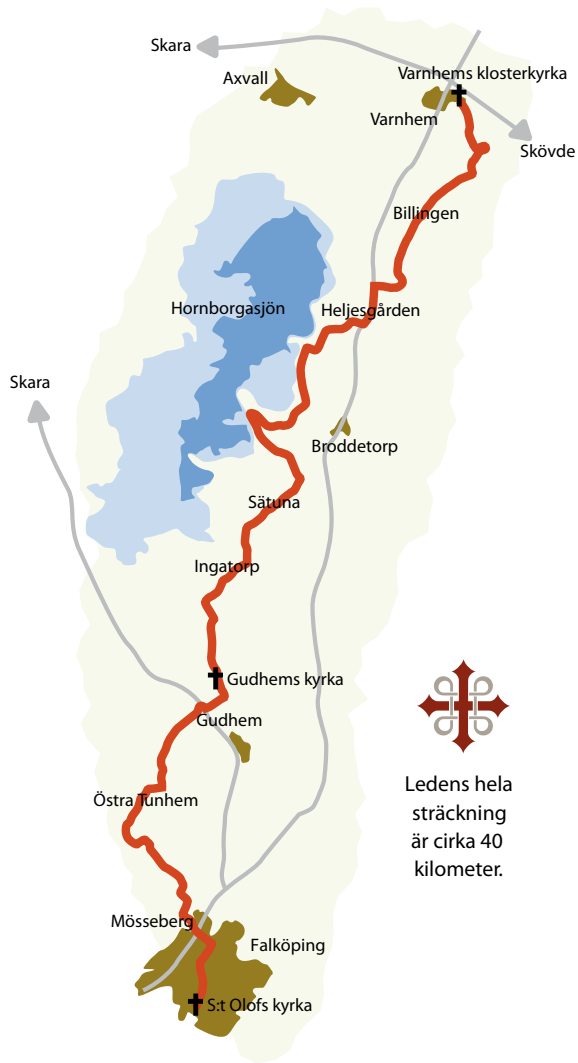
Vid Hornborgasjön finns flera kortare leder. I området runt Hornborga Naturum startar flera av lederna som går längs strandängarna och genom kulturlandskapet.

Turistvägen

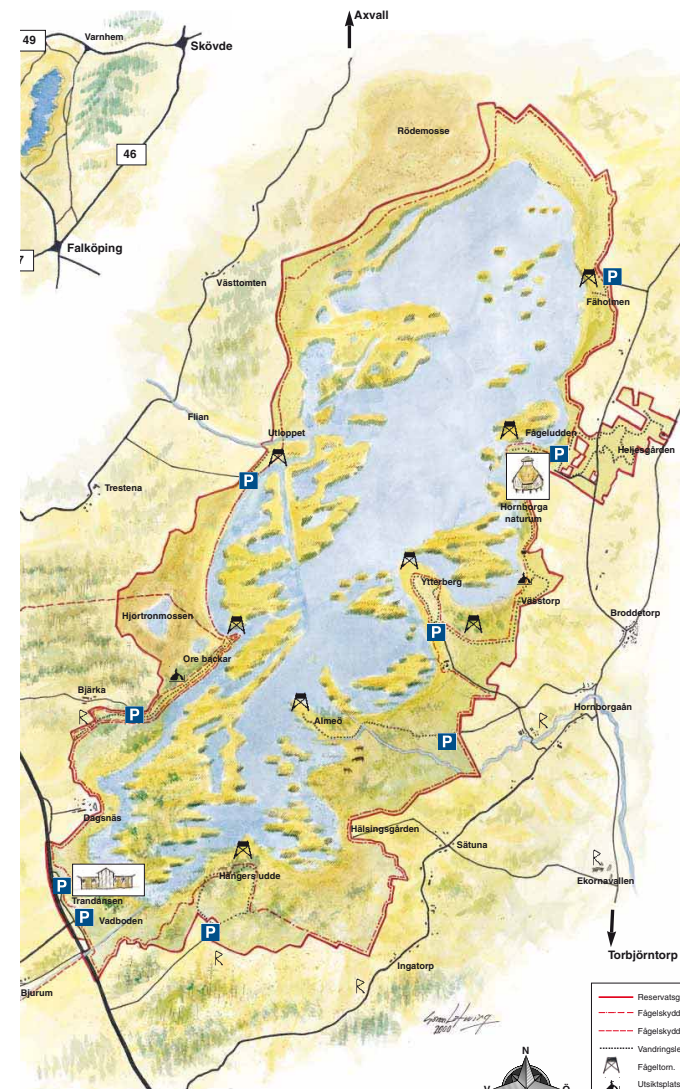
Under 2009-2011 pågick ett projekt att lyfta fram

Karta: Vandra i Valle 2008

Karta: Pilgrimsledens sträckning, Stafett reklambyrå (2007)

Karta: Leder vid Hornborgasjön

besöksvärda natur- och kulturmiljöer som skulle kunna vara möjliga att få brunvit vägs skyltning. En av de möjliga turistvägar som pekades ut i projektet var just en väg i Falbygden - Hornborgabygden - Valle - Sjön Östen. En informationsplats föreslogs bland annat vid Varnhems kyrka. En ansökan har lämnats in till Trafikverket för att få till stånd en turistväg av detta slag och projektet fortgår i de berörda kommunerna.

Informationsplats

Norr om skolan, vid korsningen av väg 49 och Simmesgårdsvägen, föreslås en informationsplats som en entré och ingång till Varnhem. Informationsplatsen ansluter till den nya planskilda korsningen som byggs i samband med ombyggnaden av väg 49 och eventuellt ny hållplats på Simmesgårdsvägen. Platsen förväntas innehålla reception och utställning om destinationsmålet, toaletter, rast- och viloplats.

Gestaltning av offentliga miljöer

På många ställen ger Varnhem ett splittrat uttryck. Detaljer som lyktstolpar, informationstavlor, gatubeläggning varierar i utförande och form och är ibland felplacerade. För exempelvis klosterområdet bör detaljerna bli mer enhetliga i form och uttryck för att knyta samman området till en enhet. Det bidrar till att området avgränsas tydligare för både besökare och allmänhet. För besökaren är det viktigt att det finns en känsla av sammanhang och överensstäm-

melse i den offentliga miljön. Ett gestaltungsprogram bör tas fram för att få tydligare riktlinjer att förhålla sig till.

I allmänhet gäller naturliga materialval och en dovfärgsättning när det kommer till offentliga möbler. De vida siktlinjerna från klosterkyrkan ut mot det omkringliggande landskapet lämnas orörda. Det samma gäller det omvända, siktlinjer mot klosterkyrkans spira ska bevaras. Längs de mest centrala gatorna och vägarna kan bebyggelsen bli tätare och siktlinjerna snävare. Offentlig konst kan ta en större plats i det offentliga rummet. Entréerna i Varnhems utkanter kan göras tydligare genom skyltning och portaler.

Det finns ingen naturlig mötesplats i Varnhem. Klosterkyrkan är dock den uppenbara mittpunkten och därför är det lämpligt att det skapas en torgmiljö i närheten av den. Det samma gäller Ljungstorp. Mittpunkten utgörs av korsningen där den gamla järnvägsbanken sammanstälår med väg 2700. En torgmiljö och mötesplats föreslås vid bygdegården, inte långt från korsningen. Torgytor bör avgränsas med smågatsten.

Turismboende

Det finns en viss brist på större åretruntöppna boendeanläggningar med hotellstandard i området. Däremot går det att hitta gott om vandrarhem, cam-

ping, campingstugor samt bed&breakfast. Flämslätt är den största boendeanläggningen med ett fyrtiotal hotellrum. I Skara, Skövde och Falköping finns dock gott om boendemöjligheter för turister.

För att med allvar mena att Varnhemsområdet ska utvecklas till ett besöksmål av internationell betydelse måste det finnas ett hotellboende inom orten. I första hand bör ett centralt läge i Varnhem, längs Axevallavägen, vara en lämplig lokalisering för den typen av bebyggelse. Hotell skulle kunna ersätta befintligt bebyggelse, lokaliseras vid den framtida torgmiljön (nuvarande parkering vid klosterkyrkan) eller inom området ”Varnhems by”. I alla fall måste ny bebyggelse prövas mot de varsamhetskrav som klosterområdet omfattas av. Exakt lokalisering måste utredas mer noggrant i en detaljplaneprocess.

Upplevelser

Klosterområdet

De former och resenanledningar som kan skapas genom att utveckla Varnhem som besöksmål är svåra att förutse. Från samhällets sida är det istället omfattningen och ambitionerna som måste vara utgångspunkten för planeringen. Det bygger på att området kring Klosterkyrkan är kärnan i Varnhem som kulturhistorisk miljö och besöksmål och att en besöksnäring av internationell betydelse kan byggas på just de värdena. Projekt, bebyggelse och strukturer som har till syfte att skapa en besöksnäring utveckling

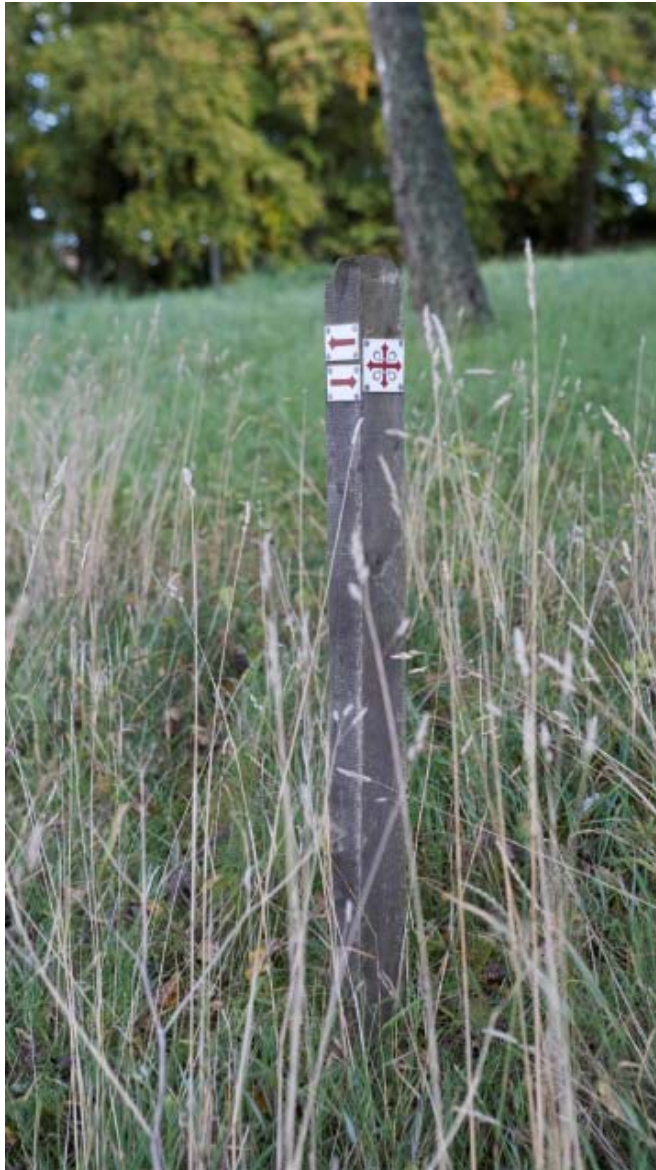
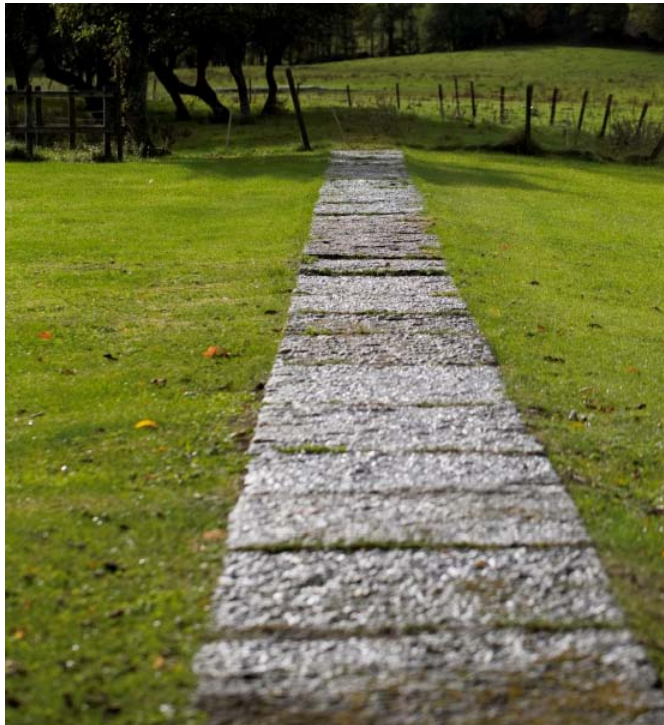
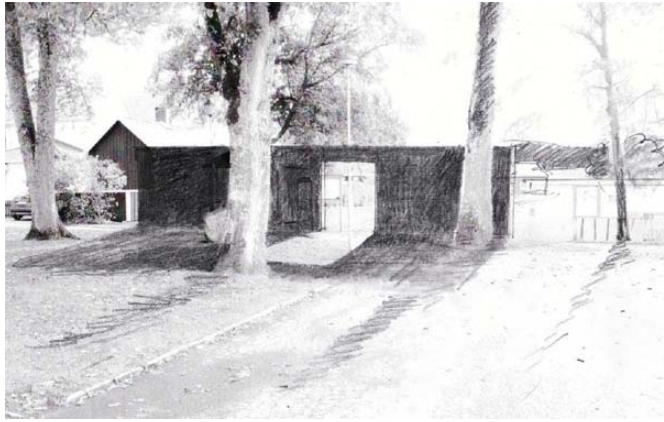
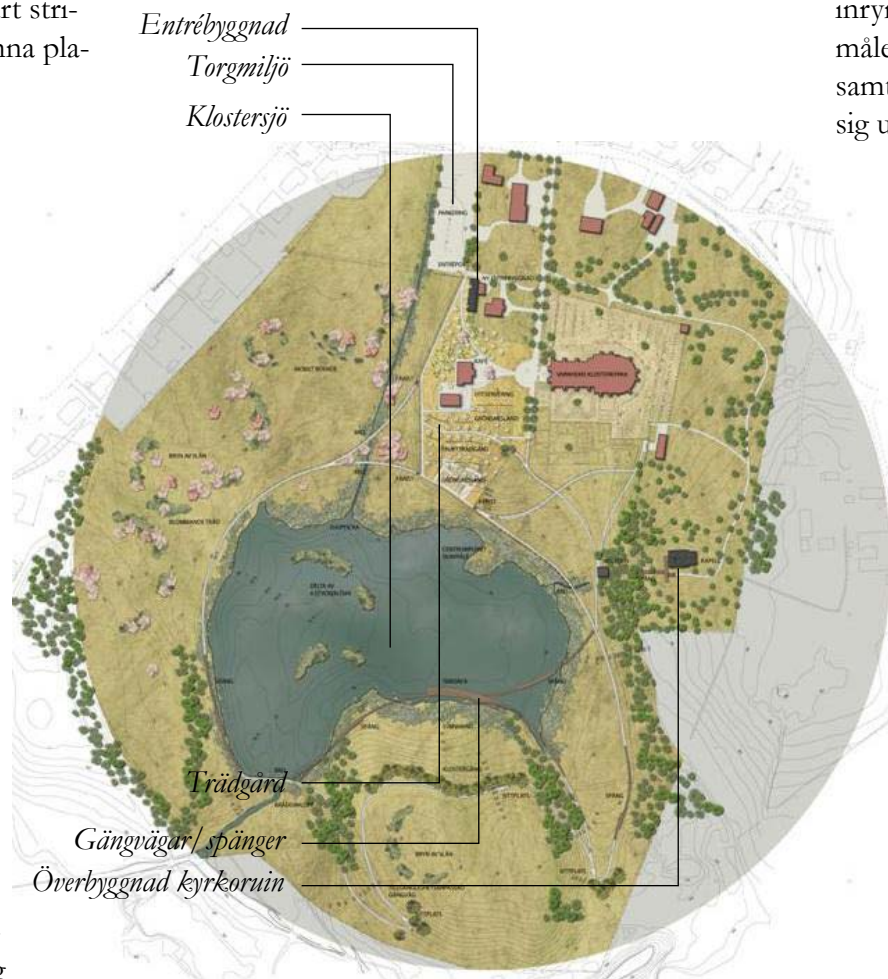

Foto & skiss: u t v portal till klosterområdet, n t v utsikt från portal, m stolpe pilgrimsleden, t h pilgrimsleden, Simon Irvine & AIX (2010)

inom klosterområdet, men som inte uppenbart strider mot allmänna intressen, är i linje med denna planens syfte och intentioner.

Klosterområdet omfattar kyrkan med de rekonstruerade klosterruinerna samt de två fastigheterna som ligger mittemot kyrkan, Ryttargården och Kaféet. Från Axevallavägen går allén i nordsydlig riktning mot Klosterkyrkans entré. Vandrarhem och bostadshus ligger som fristående byggnader på ömse sidor av denna väg. Kyrkogården norr om kyrkan med ett mäktigt sammanhängande parkstråk med högresta lövträd sträcker sig upp mot höjdpartiet där den gamla kyrkans arkeologiska sten grund befinner sig. Detta utgör den östra gränsen för planområdet. Från höjdens krön erbjuds en utsikt över såväl kyrka som klosterruiner. I väster utgör bebyggelse av fristående villor i läge för den gamla järnvägssträckningen gräns för planområdet. Mot sydväst och söder är den gamla järnvägsbanken mot kalkbrottet tillsammans med ett höjdparti naturlig gräns för planen.

Den planering kring gestaltning och innehåll som tidigare gjorts ligger till grund för mycket som kan

Karta: Systemskiss över klosterområdet,
Simon Irvine & AIX (2010)

inrymmas inom området. Syftet är att stärka besöksmålet med sina tillgångar i natur och historia för samtid och framtid. Den skatt som besöksmålet i sig utgör, bildar en tillgång för befintlig bebyggelse och det tillskott av bostäder som planeras. Bland de tidigare idéer som diskuteras är följande av strategisk betydelse:

Gamla kyrkan - överbyggnad

På höjdpartiet i sydost byggs det arkeologiska skyddet på platsen för Sveriges äldsta kristna kyrkogrund av sten.

Klostersjön

Med en förstärkning av ett dämme i planområdets södra del anläggs en vattensamling, en Klostersjö, med promenad- och vandringsleder gångbäddar och bryggor som är projekterade med full tillgänglighet. Marken kring vattendraget upplåtes för mulbetande djur. Färistar avgränsar djurens tillträde norrut mot klosterträdgård och park.

Entrébyggnad

I den södra fonden av det som i framtiden kan fungera som torg byggs en entrébyggnad till besöksmålet. Byggnaden är i ett plan och meddelar genom sin öppning mot trädgård och landskap en tydlig

signal till entré för besöksmålet. Huset ligger på fastigheten Klostret 16:5 Ryttagården.

Trädgård

I omedelbar anslutning till entrébyggnaden anlägges en trädgård som leder gångvägar mot Klosterkyrkan och landskapsanläggningen kring vattendrag, beteslandskap samt Gamla kyrkan.

Kommunens roll

Kommunens intressen och ansvar för att utveckla besöksnäringen är inte alltid självklar. Med översiktsplanering kan kommunen tillgodose behov av utrymme och strukturer men ansvaret är mer långtgående. Det innebär också att:

- Skapa samsyn och färdriktning
- Marknadsföring
- Stödja nätverkande mot och mellan entreprenörer och föreningar
- Samverka med nationella och regionala aktörer
- Påverka andra offentliga aktörer i beslut som rör besöksnäringen
- Beakta vikten av en besöksnäring i tillväxt i den kommunala planeringen
- Arbeta aktivt för att skapa förutsättningar för besöksnäringens infrastruktur

Besöksnäring i förhållande till andra intressen

Det finns inget uppenbart motsatsförhållande mellan att utveckla Varnhemsområdet som boendeort och besöksmål. Ett stärkt befolkningsunderlag innebär potentiellt en högre andel människor som kan ägna sig åt den typ av småföretagande inom turismsektorn som är typiskt för området. Den småskaliga turismen gör sällan anspråk på större förändringar i den fysiska miljön. Ofta handlar det om gårdsbutiker, restauranger, uthyrningsverksamhet, bed & breakfast och liknande. Summan av dessa anspråk kommer dock i förlängningen att innebära att större krav ställs på den fysiska infrastrukturen i form av bättre vägar, korsningar, gång- och cykelvägar, parkeringar, busshållplatser och leder. Om Varnhemsområdet skulle utvecklas som besöksdestination av internationell betydelse blir detta än mer tydligt.

De nya boendemiljöer som planeras är till största delen komplement till redan etablerade boendemiljöer och ligger utanför de mest kulturhistoriskt och miljömässigt känsliga områdena. Alla tillkommande boendemiljöer utformas med sådan omsorg och hänsyn att det turistiska värdet inte äventyras.

Ställningstagande

Klosterområdet

- Kommunen ska verka för att utveckla Klosterområdet som besöksmål.
- Kommunen anser att projekt och verksamheter som syftar till att utveckla Klosterområdet för besöksnäringen och som inte uppenbart strider mot de allmänna intressena kan prövas av kommunen
- Kommunen ska verka för att tornspiran av klosterkyrkan fortsatt ska vara det dominerande inslaget i ortssilhuetten
- Kommunen ska verka för att Klostersjön och miljöerna däromkring anläggs
- Kommunen ska verka för att en överbyggnad av den gamla kyrkan anläggs
- Kommunen ska verka för att besöksmålet är tillgängligt

Gestaltning av offentliga miljöer

- Kommun ska ta fram ett gestaltungsprogram för Varnhem
- Kommunen ska genomföra ett belysningsprojekt i Varnhem med syfte att skapa karaktärs- och trygghetsskapande ljussättning i tätorten
- Kommunen ska verka för att tydlig och enhetlig skyltning finns

- Kommunen ska verka för ett tydligare gaturum längs Axevallavägen
- Kommunen ska verka för tydligt avgränsade infarter till Varnhem med portaler/skytning
- Kommunen ska verka för en ny torgmiljö vid klosterkyrkans parkering/Axevallavägen
- Kommunen ska ge utrymme för mer offentlig konst i Varnhem

Infrastruktur

- Kommunen ska arbeta för att få till stånd brunvit turismskyltning
- Kommunen ska verka för att anlägga en informationsplats för turismväg och besöksmålet i Varnhem
- Kommunen ska underhålla och utveckla de vandringsleder som finns kring planområdet

Turismboende

- Kommunen anser att hotellverksamhet är lämplig att lokalisera längs Axevallavägen i närheten av klosterområdet

Infrastruktur

Transportinfrastruktur

Allmänt

Kommunikationer är alltid av stor vikt och behovet att fastställa detta och utveckla regionens kommunikationer har varit en stor drivkraft bakom den fördjupade översiktsplanen.

Varnhem och Ljungstorp ligger på en infrastrukturstrategiskt fördelaktig plats längs med väg 49. Väg 49 tillhör det regionala vägnätet och är av särskild betydelse för regionala och interregionala transporter mellan, i första hand, Lidköping - Skara - Skövde. Väg 49 är dessutom en del i ett regionalt stråk för arbets- och studiependling (stråk 5) som sträcker sig mellan Lysekil i väst till Askersund i öst. Det innebär bland annat att framkomlighet på stråket prioriteras och att det finns särskilda medel avsatta i den regionala planen för transportinfrastruktur.

Omkringliggande kommuner så som Skövde, Lidköping, Götene, Falköping och Vara, är viktiga arbetsplatser för Skaraborna. För de som bor i Varnhem och Ljungstorp är Skövde den i särklass största arbetsorten. Goda kommunikationsmöjligheter längs stråk 5 är därför särskilt viktigt, inte bara för personbilstrafiken utan också för kollektivtrafiken och godstrafiken. Skara kommun har genom sitt strategiska läge en ansenlig mängd företag inom transportbranschen. Skövde, Lidköping och Falköping är också viktiga kommunikationsnoder för vidare resor

på järnväg mot större regionala centrum som Göteborg och Stockholm.

Aktuella frågor

Väg 49 är idag mötesseparerad med motorvägsstandard mellan Skara och Axvall. Utbyggnaden av väg 49, delen Axvall-Varnhem, finns med i den regionala vägplanen för perioden 2010-2021 och med planerat utförande 2018-2021. Utbyggnaden innebär att väg 49 i princip ligger kvar i samma sträckning men med mötesseparering och planfria passager. En utbyggnad till en mötesfri väg har stor betydelse för både näringsliv och persontransporter.

Transportsystemet

Vägtrafik

Varnhem genomkorsas av två allmänna vägar: Simmegårdsvägen/Broddetorpsvägen (väg 2687) och Axevallavägen (väg 2683). Dessa vägar utgör huvudnätet i Varnhem. Strax norr om tätorten sträcker sig väg 49 som via Varnhemskorsningen och Simmagårdsvägen framstår som den huvudsakliga infarten till tätorten. Varnhemskorsningen (väg 49/2678/2751) har sedan länge bedömts vara otillräcklig, inte minst för bristande trafiksäkerhet och av framkomlighetsskäl.

Ljungstorp är beläget norr om väg 49 och genomkorsas av väg 2700. I övrigt finns några enskilda vägar som används för att ansluta till de fastigheter

som finns i byn. För att ta sig till Ljungstorp används i huvudsak väg 2700 där den ansluter till väg 49. Korsningen har en s k ”spansk sväng” för vänstersväng.

Gång och cykel (GC)

I Varnhem finns det främst ett gång- och cykelnät mellan kvarteren. Längs huvudnätet, det vill säga Axevallavägen, Simmagårdsvägen och Broddetorpsvägen, finns i det närmaste inga gång- och cykelbanor. Inom kvarteren sker gång och cykling i blandtrafik. Målpunkter för de oskyddade trafikanterna är i huvudsak skolan, Varnhemsgården, kyrkan samt busshållplatserna Pickagårdsvägen, Varnhem och väg 49 (Överbo). Huvudnätet korsas på flera ställen av oskyddade trafikanter för att nå dessa målpunkter. Det finns en planskild passage under Axevallavägen till skolan, på övriga ställen i huvudnätet finns upphöjda passager eller refuger som markerar överfarter. Det har under en längre tid diskuterats att få till en sammanhängande gång- och cykelväg mellan Skara och Skövde (genom Varnhem). I dagsläget fattas dock delen mellan Axvall och Backa (norr om Varnhem).

Järnvägsbanken, där en gång järnvägen mellan Axvall och Skövde gick, används idag som en gång- och cykelväg. Från Backa sträcker sig banken genom Ljungstorp och vidare mot Svarvarebacken och Skövde. I övrigt finns inga gång- och cykelvägar i Ljungstorp.

Gång och cykel

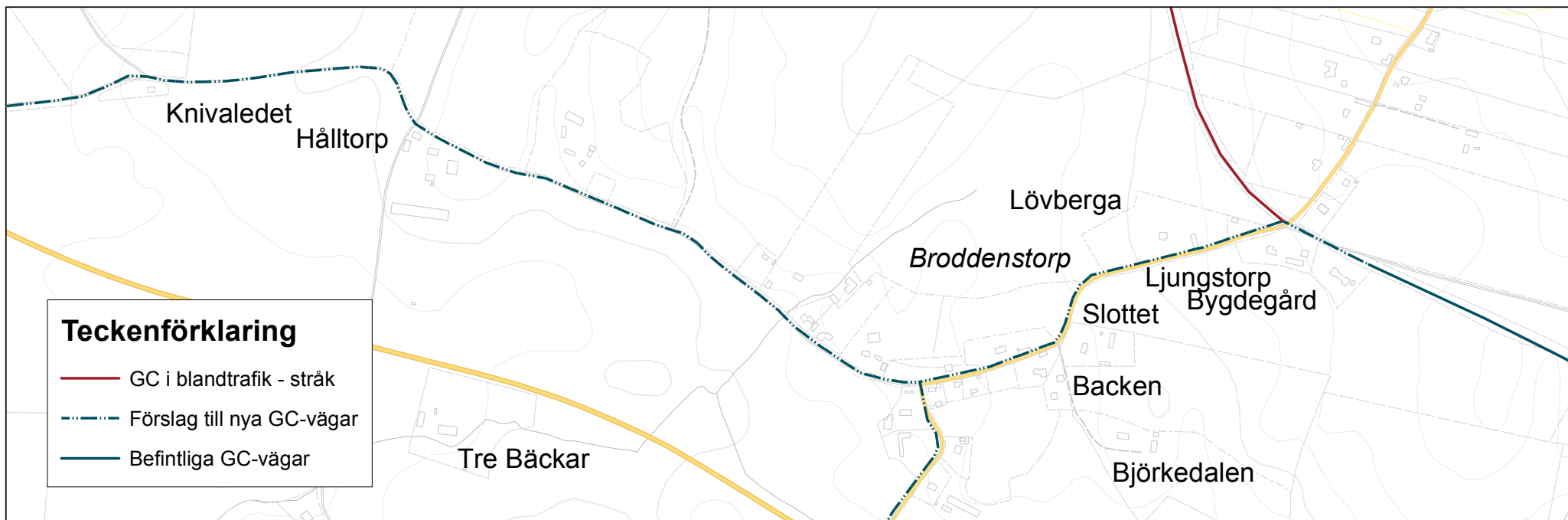
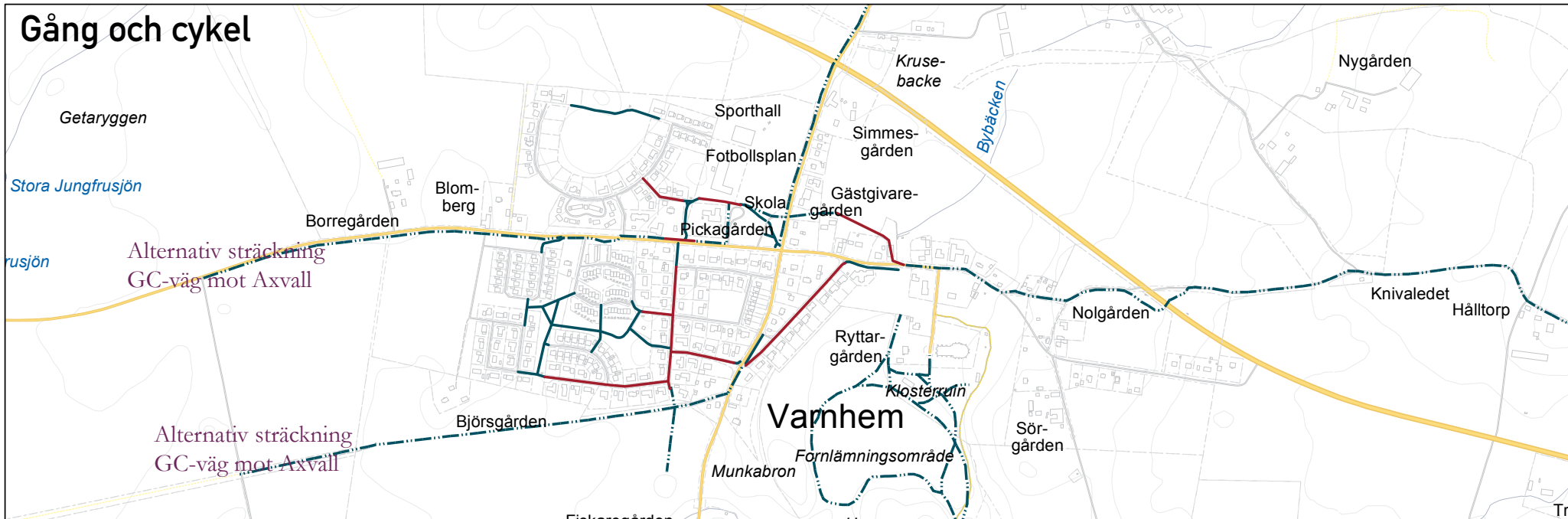

Foto: utv CC BY Håkan Dahlström - Lonely road, lonely tree, ntv CC BY Håkan Dahlström - Toss my bike

Behov finns att knyta samman centrala Ljungstorp med en gång- och cykelväg till busshållplatsen vid väg 49.

Kollektivtrafik

Genom Varnhem passerar flera kollektivtrafiklinjer (linje 1, 2, 200, 211 och 313) men alla stannar inte på de tre hållplatser som finns i tätorten. De mest betydelsefulla linjerna för arbets- och studiependling är linje 1 och 200 som i första hand tillhandahåller trafikering mellan Lidköping, Skara och Skövde.

Genom Ljungstorp finns ingen kollektivtrafik i dagsläget. Vid väg 49 finns dock två hållplatser (Ljungstorp v 49 och Rosenlund) som trafikeras av linje 200.

I ”Målbild för kollektivtrafiken 2025” är vägen mellan Karlsborg via Tibro, Skövde, Skara, Lidköping, Grästorp till Tvåstad utpekad som ett viktigt kollektivtrafikstråk (stråk 2). Tanken med stråken är att koncentrera resurser och åtgärder till de stråk där kollektivtrafiken har störst potential och det innebär dels att förstärka de redan starka stråken. Stråk 2, för Skaras del väg 49, Brogårdsvägen, Skaraborgsgatan och väg 184, har hög potential att förstärkas som arbets- och studiependlingsstråk. För att uppfylla målbilden måste kommunen särskilt prioritera hög framkomlighet i vägnätet längs stråket och i övrigt arbeta i linje med kollektivtrafikprogrammet för Skaraborg.

Parkering

Varnhem och Ljungstorp är i hög grad villasamhäl- len där parkering av bil sker på den egna fastighe- ten. Allmänna anspråk på parkering finns först och främst vid skolan, i närhet av busshållplatsen och för turister, besökare och församlingsmedlemmar, i närhet av kyrkan. I synnerhet under högsäsong är parkeringsbehovet vid klosterkyrkan mycket stort. Möjligheten till att parkera bil och cykel bör ökas, i synnerhet vid busshållplatser och vid kyrkan.

Trafikens omfattning

I takt med att nya tomter skapas och befolknings- mängden ökar i Varnhem och Ljungstorp kommer givetvis trafiken att öka. Trafikverket räknar i snitt med ca 5 resor per hushåll och dag. I dagsläget är dock omfattningen av trafiken mycket liten på de större gatorna. På väg 49 är trafikflödet desto mer omfattningsrikt, ca 8000 fordon per årsmedeldygn.

Tillgänglighet

Tillgänglighet är ett mångfacetterat begrepp som har olika innebörd beroende på i vilket sammanhang det används. Att samhället ska vara tillgängligt för alla är ett nationellt mål och i den meningen måste också transportsystemet vara tillgängligt. Tillgänglighet kan definieras som den lätthet med vilken medbor- gare, näringsliv och offentliga organisationer kan nå det utbud och de aktiviteter som de har behov av. Lättheten beror på hur stor uppoffringen är i restid,

hinder, trygghet samt tillgång till färdmedel för att nå destinationen.

Ett mått som används för att beskriva tillgänglighet är närheten till en busshållplats. 64 % av fastigheterna i planområdet ligger inom 300 meter från en busshållplats. Detta kan jämföras med Skara tätorts andel som är ca 90 %, men då är också stadstrafiken medräknad. För att få en mer rättvis bild av den faktiska tillgängligheten är det också relevant att titta på hur ofta dessa hållplatser trafikerats. Under högtrafik trafikerats samtliga hållplatser, det vill säga inom 300 meter för 64% av de boende, med ett intervall på ca 20 minuter. Detta kan jämföras med Skara tätort där den siffran bara är 19 %.

Tillgänglighet kan också vara cykelavstånd från bostaden till daglig service. För att cykeln ska vara ett konkurrenskraftigt färdmedel gentemot bilen förutsätter det att daglig service ligger inom 5 km från bostaden. I Varnhem och Ljungstorp kan man med lätthet cykla och gå inom orterna utan att behöva använda bilen. Eftersom som mycket av den dagliga servicen ligger i Skara eller Skövde är dock inte cykeln konkurrenskraftig gentemot bilen i det här fallet.

Ett mått som används för att jämföra tillgänglighet mellan olika trafikslag är restidskvot. Restidskvoten definieras som restiden för ett färdmedel dividerat

med restiden för ett annat. En tumregel är att cykeln bara är konkurrenskraftig gentemot bilen om restidskvoten är under 2, vilket i de flesta fall innebär betydligt kortare avstånd än 5 km. Om man räknar med väntetider i trafiken och den tid det tar att parkera en bil med mera är cykeln fortfarande konkurrenskraftig upp till 3-4 km avstånd, vilket återigen belyser det faktum att cykeln bara är konkurrenskraftig gentemot bilen inom orterna.

För att buss ska vara ett attraktivt alternativ till bilen bör restidskvoten ligga under 1,5. Restidskvoten mellan Varnhem och Lidköping (1,2), Skara (1,3) och Skövde (1,3) är förhållandevis god.

För personer med funktionsnedsättning är anpassade busshållplatser med förhöjd kantstensbeläggning viktiga ur ett tillgänglighetsperspektiv. I Varnhem är hållplatsen vid skolan den enda som är anpassad med 17 cm kantsten.

Enligt plan- och bygglagen är kommunen skyldig att åtgärda så kallade enkelt avhjälpna hinder. I lagtexten står det att ”ett hinder mot tillgänglighet eller användbarhet på en allmän plats ska alltid avhjälpas, om hindret med hänsyn till de praktiska och ekonomiska förutsättningarna är enkelt att avhjälpa”. I Skara pågår för tillfället en inventering av enkelt avhjälpna hinder i kommunala fastigheter, intentionen är att fortsätta det arbetet också på allmän platsmark. Ofta

handlar hinder inom allmän platsmark om utformning och gestaltning men även drift och underhåll av trafikmiljöer är viktigt för god tillgänglighet.

Framkomlighet och tillgänglighet vad gäller trafikbelastning på vägnätet inom orterna är god. Vid högtrafik är dock framkomligheten mycket begränsad i Varnhemskorsningen, framförallt vid vänstersväng ut på väg 49.

Trygghet och trafiksäkerhet

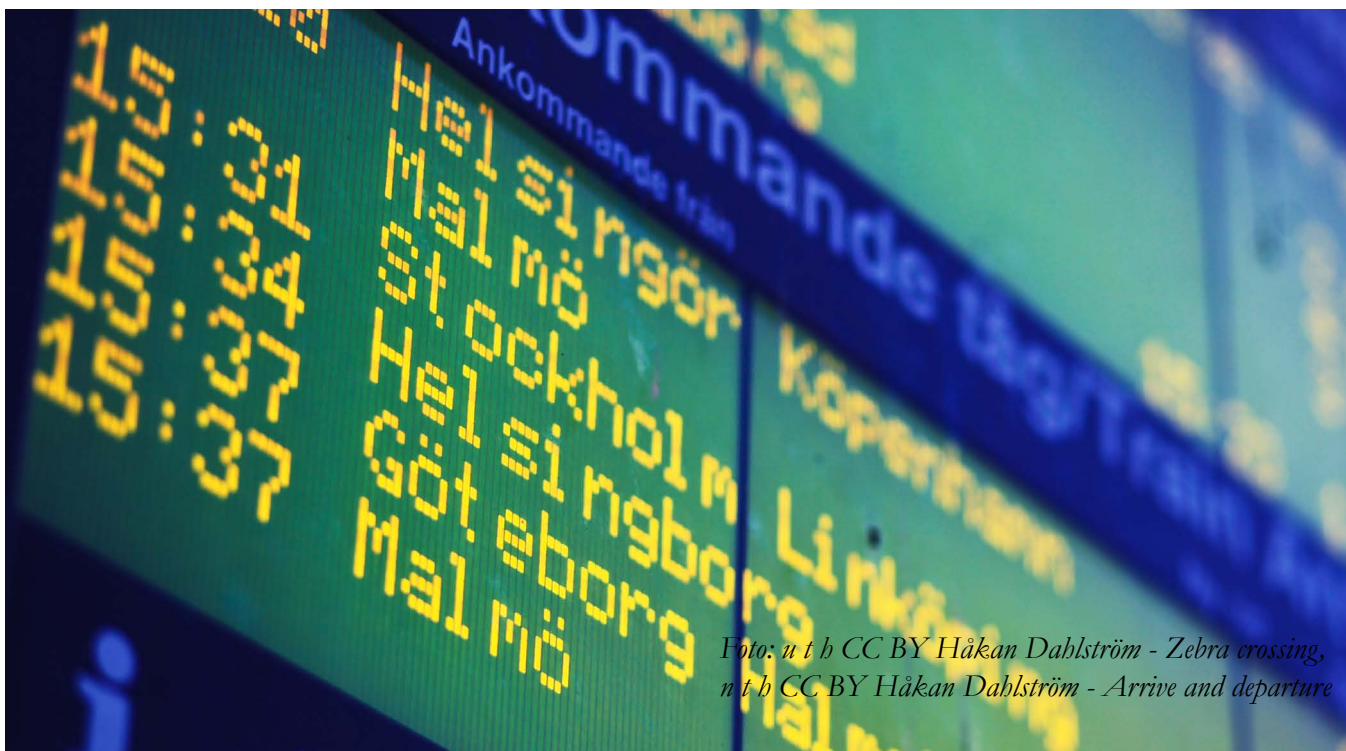
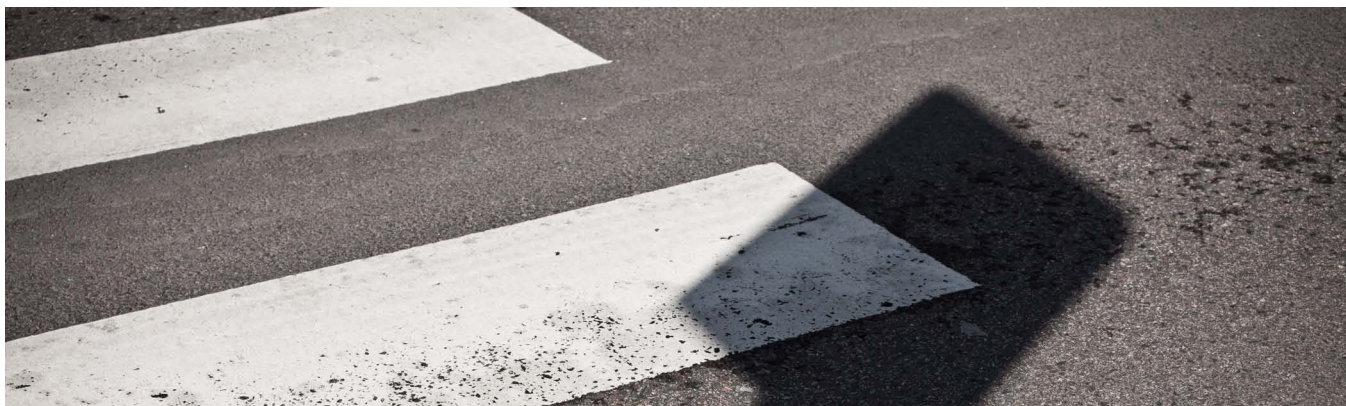
Trygghet och säkerhet är två besläktade begrepp. Att en plats känns otrygg behöver nödvändigtvis inte betyda att den är osäker och vice versa. Trygghet är en subjektiv upplevelse medan säkerhet kan mätas objektivt. Samhället har ett stort ansvar att utforma, i första hand, säkra trafikmiljöer men också göra dem trygga. Enligt nollvisionen som antogs av riksdagen 1997 ska ingen behöva dö eller bli svårt skadad i trafiken. Ansvaret för att genomföra visionen ligger bland annat hos Sveriges kommuner. Ett otryggt transportsystem begränsar mobiliteten och därmed också möjligheten att använda det. Risken att drabbas av exempelvis en trafikolycka gör att otryggheten ökar. Ett ökat bilåkande brukar också sammankopplas med otrygghet eftersom det leder till att färre personer rör sig till fots. Att andra personer rör sig i stadsrummet förknippas ofta med en känsla av trygghet.

I Varnhem och Ljungstorp har det de senaste 10 åren skett få polisrapporterade trafikolyckor inom orterna. I Varnhem har det skett två svårare och en lindrig olycka de senaste 10 åren. De svårare olyckorna handlade om krock mellan personbil och mc/moped i vägkorsning. I Ljungstorp har det skett en lindrig singelolycka MC och en dödsolycka av okänd olyckstyp (varia).

Det är svårt att värdera eller mäta trygghet i trafiken eftersom det i många fall är en subjektiv upplevelse. I dagsläget vet vi ganska lite om hur de som bor i Varnhem och Ljungstorp upplever trygghet kopplat till transportsystemet. Den trygghetsstatistik som finns idag behandlar till största delen rädslan och oron att råka ut för våldsbrott eller inbrott. Trygghetsvandringar och enkäter kopplade till trygghet i transportsystemet skulle kunna ge oss en bättre bild av hur man upplever det offentliga rummet. Trygghet är också förknippat med insatser inom andra områden, exempelvis tillgänglighetsfrågor. För exempelvis äldre är det en trygghet att veta att det finns sittplatser längs de stråk de rör sig. Genom att göra transportsystemet trafiksäkert kan det också uppfattas som mer tryggt.

Miljöpåverkan

Transportsystemet påverkar miljön genom att ämnen förs in, sprids och omvandlas i de naturliga kretsloppen. Vid olyckor kan farliga ämnen spridas ohäm-

*Foto: utb CC BY Håkan Dahlström - Zebra crossing,
ntb CC BY Håkan Dahlström - Arrive and departure*

mat. Transportsystemet och de miljöproblem det är förknippat med påverkar människa och djur, våra natur- och kulturmiljöer, negativt. Ökad biltrafik innebär att de stora trafikaneläggningarna tillåts ta mer plats vilket i sin tur medför stora barriärer och sämre tillgänglighet. Utsläpp av klimatpåverkande gaser, buller, försämrade luftkvalitet och förorenat vägdagvatten är bara några exempel på den miljöpåverkan transportsystemet har. Det medför i praktiken restriktioner för transportsystem och användning av mark. Hur ytor används och fördelas inverkar i sin tur på vilka avstånd som behöver överbryggas av transporter och infrastruktur och vilka villkor de olika färdmedlen ges. För att skapa ett hållbart transportsystem krävs ett ansvarstagande på samtliga samhällsnivåer, allt från den enskilda individens medvetna val till teknikutvecklare, fordonsindustri, stat och kommun. På kommunal nivå kan man arbeta med markanvändningen, utformningen av trafiksystemet, trafikregleringar, miljözoner med mera. För att nå bästa resultat krävs kombinationer av åtgärder, allt ifrån att påverka behoven av resor och transporter genom en genomtänkt markanvändning och beteendepåverkan till omdaning av transportsystem, nybyggnad, effektivare användning av befintlig infrastruktur och skyddsåtgärder.

De 16 nationella miljö kvalitetsmålen styr inriktningen av det svenska miljöarbetet och därmed också kommunernas miljöarbete. Vad gäller trafikplane-

ringen är några av dessa mål särskilt framträdande.

Begränsad miljöpåverkan

”Halten av växthusgaser i atmosfären skall i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig.”

Frisk luft

”Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.”

God bebyggd miljö

”Städer, tätorter och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden skall tas tillvara och utvecklas. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.”

I kommunens miljöstrategi hanteras arbetet med miljö kvalitetsmålen. Som tidigare beskrivet sträcker sig dock det kommunala ansvaret längre än så. Det handlar om att hitta lösningar och utforma hela transportsystemet på ett sätt som bidrar till att miljö kvalitetsmålen uppfylls. Ett sätt att mäta det nuvarande tillståndet i miljön är genom så kallade miljö kvalitetsnormer. Idag finns miljö kvalitetsnormer för

luft, vatten och omgivningsbuller, vägtrafiken har en miljöpåverkan på alla dessa.

Större förändringar till följd av planen

- Väg 49 kommer byggas om till mötesseparerad väg mellan Axvall och Varnhem år 2018 med beräknat färdigställande 2021. Detta inkluderar bland annat en trafikplats vid Varnhem samt en gång- och cykelöverfart.
- Kommunen ska verka för att väg 49 byggs mötesseparerad hela vägen till Skövde med planskild korsning vid Ljungstorp
- En gång- och cykelväg anläggs mellan Axvall och Varnhem och i förlängningen även mellan Varnhem och Skövde. Om cykelvägen ska följa den gamla järnvägsbanken eller Axevallavägen är inte klargjort.
- En gång och cykelväg anläggs mellan Ljungstorp och väg 49.
- Busshållplatsen vid skolan i Varnhem flyttas. Alternativen är att behålla den inom den stora öppna ytan framför skolan fast på en annan plats eller att flytta ut den till Simmesgårdsvägen.

Ställningstaganden

Allmänt

- Kommunen ska utarbeta en kommunomfattande trafikstrategi.

Kollektivtrafik

- Kommunen anser att regionbusstrafiken är mycket viktig för Varnhem och Ljungstorp som bostadsorter.
- Kommunen ska verka för hög framkomlighet på stråk 5/stråk 2 (väg 49)
- Kommunen ska genom ett väl utbyggt gång- och cykelnät knyta an till befintliga busshållplatser vid väg 49.
- Kommunen ska planera för nya bostadsområden i huvudsak där kollektivtrafiken är god eller kan anordnas på ett tillfredställande sätt

Gång och cykel

- Kommunen ska ansluta alla nya bostadsområden till befintligt gång- och cykelnät.
- Kommunen ska utarbeta en cykelkarta
- Kommunen ska skapa en sammanhängande gång- och cykelväg mellan Skara och Skövde
- Kommunen ska komplettera och förbättra gång- och cykelnätet där brister har identifierats
- Kommunen ska se till att gång- och cy-

kelstråk så långt som möjligt är fria från hinder

Vägrafik

- Kommunen ska verka för att väg 49 byggs ut i föreslagen sträckning mellan Axvall och Varnhem. På sikt är ambitionen att få hela sträckan mellan Skara och Skövde mötesseparerad.

Parkering

- Kommunen ska verka för att skapa en pendelparkering längs väg 49
- Kommunen ska verka för att skapa fler parkeringar i närhet av klosterkyrkan

Trafikens omfattning

- Kommunen ska mäta gång- och cykelflöden (inte bara motorfordonsflöden)
- Kommunen ska verka för att kollektiva färdmedel används framför enskilda

Tillgänglighet

- Kommunen ska arbeta för tillgängliga trafikmiljöer genom att fortlöpande inventera, åtgärda och underhålla dessa
- Kommunen ska fortlöpande söka medel och tillgänglighetsanpassa busshållplatser
- Kommunen ska i arbetet med ”enkelt avhjälpta hinder” också inkludera trafikmil-

jöer

Trygghet och trafiksäkerhet

- Kommunen ska verka för att ingen ska dödas eller skadas i trafiken
- Kommunen ska använda STRADA för att systematisk kartlägga var olyckor inträffar som underlag för förebyggande åtgärder
- Kommunen ska genomföra trygghetsinventeringar med inriktning på trafikmiljöer
- Kommunen ska ha trygghetsskapande belysning till de viktigaste busshållplatserna

Miljöpåverkan

- Kommunen ska verka för att alla miljökvalitetsnormer uppnås och att gränsvärden inte överskrids
- Kommunen ska verka för etableringar av tankställen för förnybara drivmedel
- Kommunen ska verka för att kollektivtrafiken drivs med förnybara drivmedel
- Kommunen ska verka för fler laddställen för elbilar
- Kommunen ska planera och lokalisera nya bostäder och verksamheter så att resursnåla resor och transporter prioriteras
- Kommunen ska delta i projekt som syftar till att främja användandet av kollektiva färdmedel

Teknisk infrastruktur

Vatten och avlopp

Dricksvatten

I Skara är det kommunala bolaget Skara Energi AB (SEAB) som ansvarar för vatten och avlopp i kommunen. Skaras dricksvatten kommer från Vättern. Tillsammans med Skövde och Falköping äger Skara Skaraborgsvatten i Borgunda som producerar dricksvatten åt kommunen. Tack vare att Vätterns vatten är naturligt rent, så produceras dricksvattnet utan fällningskemikalier och en enkel filtrering i sandfilter. Vattnet kloreras och pH-höjs innan det pumpas ut till kommunerna. Större delen av Varnhem och Ljungstorps tätorter är anslutna till det kommunala vattennätet. Skaras reservvattentäkt (grundvatten) ligger i Axvall och ett arbete pågår för att skapa ett vattenskyddsområde kring vattentäkten.

Spillvatten

De flesta fastigheter i Varnhem och Ljungstorp är också anslutna till spillvattennätet. Spillvattnet tas om hand av Skara Energi AB som renar det i avloppsreningsverket 2,5 km väster om Skara innan det släpps ut i ån Dofsan. När avloppsvattnet släpps ut i Dofsan så uppfyller det myndigheternas krav på långtgående rening. Reningen sker i flera steg. I processen bildas slam och delar av det slammet omvandlas till biogas som ger el och värme, resterande slam används till markbyggnad. Reningsverket tar också hand om slam från slamavskiljare från hushåll

på landsbygden.

Dagvatten

Dagvatten är ytavrinnande regn-, spol- och smältvatten som rinner på hårdgjorda ytor eller på genomsläpplig mark via diken eller ledningar till recipienter (sjöar och vattendrag) eller reningsverk. Till skillnad från dricks- och spillvatten är det den enskilde fastighetsägaren som bär ansvar för att dagvattnet tas om hand på ett bra sätt. Dagvatten från gatu- och parkmark i Varnhem går via diken eller ledningar till Munkabäcken och Bybäcken där viss rening av näringsämnen sker i våtmarker och sjöar utmed vattendragen.

Avfall och återvinning

Skara kommun ingår i kommunalförbundet Avfallshandling östra Skaraborg (AÖS) som ansvarar för hanteringen av hushållsavfall genom upphandling av olika entreprenörer som utför avfallstjänsterna. I kommunens renhållningsordning regleras avfallshandlingen. Kommunens Återvinningscentral (ÅVC) ligger vid Rödjorna, nära Axvall. Rödjorna är också en av regionens största avfallsdeponier och har mottagning för miljöfarligt avfall. Ur deponin utvinns metangas som transporteras i ledning till fjärrvärmecentralen i Skara. I Varnhem ligger en återvinningsstation med komplett uppsättning av kärl för insamling av förpackningsmaterial, det vill säga för glas, plast, metall, papper, tidningar och glödlampor.

Foto: *u t b* CC BY Håkan Dahlström - Powerful sunny day,
n t b CC BY Håkan Dahlström - Sign of old times

Ansvar för insamling av förpackningsmaterial och Återvinningsstationerna (ÅVS) ligger hos Förpacknings- och tidningsinsamlingen (FTI).

Energi- och värmeförsörjning

Energianvändning

Den totala energianvändningen i Skara kommun, sett till alla samhällssektorer, är ca 659 000 MWh/år (2008). Detta inkluderar energianvändningen hos hushållen, transporter, jordbruk, skogsbruk och fiske, industri och byggverksamhet, offentlig verksamhet samt övriga tjänster. El står för den största andelen av energianvändningen (258 986 MWh/år), följt av diesel, bensin och träbränsle som vardera står för mellan 100 000 – 150 000 MWh/år. Övriga energiformer utgör endast en försvinnande liten del av den totala energianvändningen.

Eldistribution

Hela Varnhem och Ljungstorp med omnejd ligger inom Vallebygdens Energis verksamhetsområde för eldistribution. Övriga verksamhetsområden i kommunen är uppdelade mellan Skara Energi AB, Vattenfall Eldistribution AB, Vallebygdens Energi, Kvännumbygdens Energi, Lidköpings Elnät, Götene Elförening och Skövde Elnät.

Vatten och avlopp

- Kommunen ska i första hand hantera frågor om vatten och avlopp i VA-planen
- Kommunen ska i VA-planen göra en generell översyn av dagvattenutsläpp till vattendrag samt föreslå åtgärder för att minska riskerna för att föroreningar når fram till vattendragen.
- Kommunen ska ansluta alla områden inom detaljplan till det kommunala vatten- och avlopps nätet
- Kommunen ska ha en beväxt skyddszon mot vattendrag på kommunal jordbruksmark
- Kommunen ska ha ett godkänt skyddsområde för den kommunala vattentäkten i Axvall
- Kommunen ska planera för lokalt omhändertagande av dagvatten i alla nya detaljplanområden
- Kommunen ska pröva möjligheten att ha en öppen dagvattenavledning, och om möjligt meandrande dagvattenavledning, då ny bebyggelse tillkommer
- Kommunen ska dimensionera dagvattenledning för 20-års regn som minimum

Energi- och värmeförsörjning

- Kommunen ska verka för att minska elanvändningen i gatubelysning
- Kommunen ska inventera och successivt ersätta äldre gatubelysning
- Kommunen ska genom energirådgivning vara en synlig aktör utåt
- Kommunen ska inte föreslå nybyggnation av byggnader där människor vistas stadigvarande närmare en luftburen högspänningsledning (13 kV eller mer) än 100 meter.

Avfall och återvinning

- Kommunen ska i första hand hantera frågor om avfall och återvinning i avfallsplanen
- Kommunen ska minska mängden avfall
- Kommunen ska omhänderta farligt avfall på rätt sätt
- Kommunen ska använda avfall som en resurs
- Kommunen ska anvisa en ny plats för återvinningsstationen i Varnhem då området tas i anspråk för bebyggelse

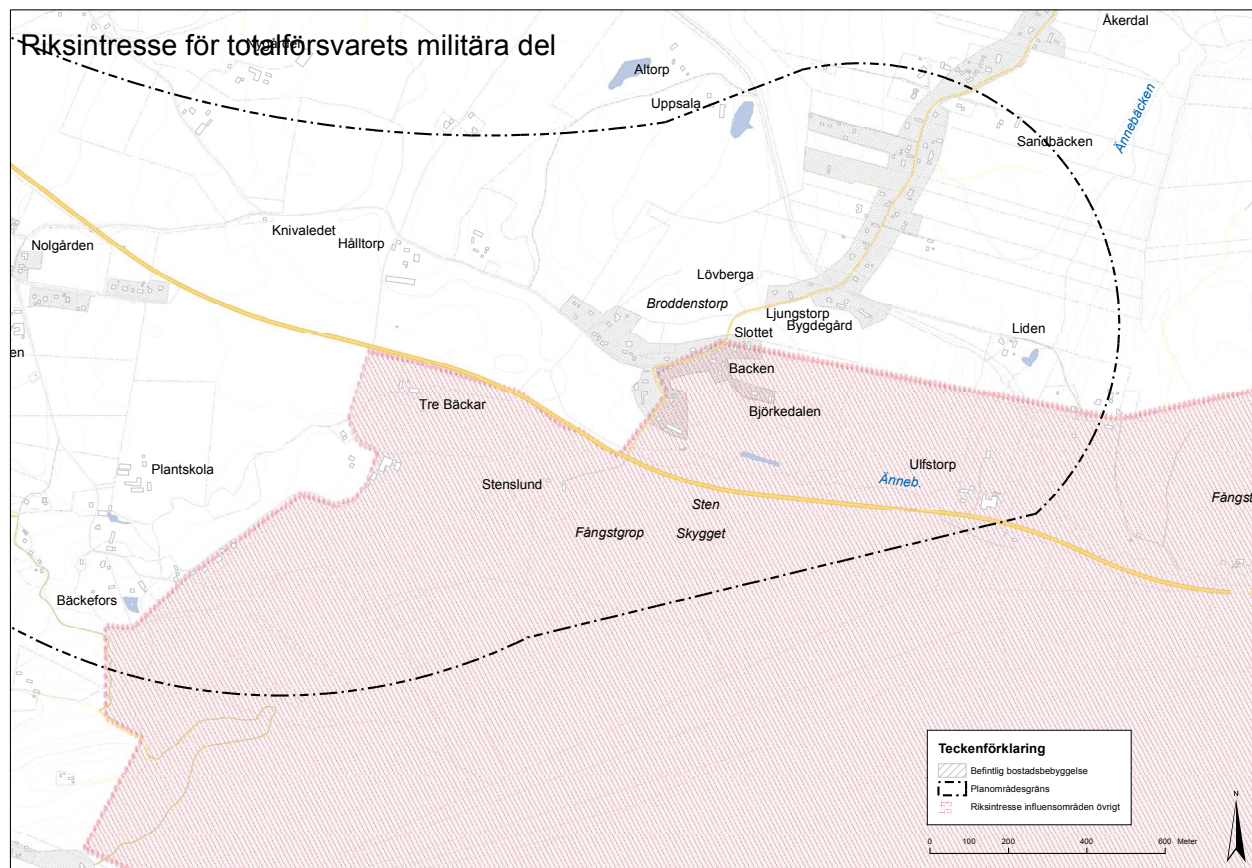
Totalförsvarets intressen

Riksintresse för totalförsvarets militära del

Den östra delen av planområdet omfattas av influensområde Övrigt, riksintresse för totalförsvarets militära del. Området omfattas av sekretess och kan därför inte redovisas öppet geografiskt. Försvarsmakten har anskaffat och utnyttjar olika typer av anläggningar, flertalet fortifikatoriskt skyddade, byggda under eller på mark eller insprängda i berg, för att tillsammans med Försvarsmaktens övriga förmågor bidra till den samlade försvarseffekten. Anläggningar funktionsindelas beroende på vilket system de stödjer och utgörs av:

- anläggningar för ledning, exv. stabsplatser
- anläggningar för underrättelser, exv. radaranläggningar
- anläggningar för samband och kommunikation, exv. signalstationer och radiolänkstationer
- anläggningar för vapen, exv. grupperingsplatser för olika vapensystem
- anläggningar för fartyg, exv. fartygstunlar
- anläggningar för flygplan, exv. berghangarer
- anläggningar för förråd, exv. ammunitionsförråd och drivmedelsförråd.

Försvarsmakten är mycket restriktiv till ny bebyggelse i området kring Ulfstorp och österut, då detta kan medföra stor skada på riksintresset. För hela influensområdet gäller att bygglov och eventuella planändringar ska remitteras till myndigheten för samråd.

Ställningstaganden

Totalförsvaret

- Kommunen ska vara restriktiv till ny bebyggelse inom influensområdet för riksintresset för totalförsvarets militära del

Miljö- och riskfaktorer

Klimatförändringar

Framtidens klimat ställer stora krav på samhällets beredskap och riskhantering. I rapporten ”Klimatanalys för Västra Götalands län (Rapport Nr 2011-45)” konstateras det att klimatet i Västra Götaland i slutet av seklet kommer vara både varmare och blötare. För Skaras del innebär det årsmedeltemperaturer som är 3-4 °C högre än idag och med betydligt varmare vintrar (4-5 °C högre). Till följd av detta förväntas växtsäsongen förlängas upp emot 110 - 130 dagar/år. Årsmedelnederbörden ökar från dagens 600 - 700 mm/år till 800 – 835 mm/år och allra mest nederbörd kommer falla under vintern. I slutet av seklet förväntas det också bli fler skyfall (1-dygnsregn) än idag.

Ansvaret för att åstadkomma en hållbar utveckling med begränsad klimatpåverkan är mångdelad och ligger inom samtliga samhällssektorer och samhällsnivåer. Skara kommun tog under 2010 fram en klimatplan för att arbeta mot det nationella miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan. I klimatplanen, som ingår i den kommunala miljöstrategin, finns lokala miljömål och nyckeltal.

Ett förändrat klimat innebär också att samhället måste anpassa sig till nya förhållanden. Översvämningar, skred, ökat dagvattenflöde och försämrad kvalitet i ytvattentäkter är några av de effekter som ett förändrat klimat innebär. För Varnhem och Ljungstorp är

förmodligen den framtida dagvattenhanteringen, tillsammans med risken att förlora viktiga naturvärden, det största hotet till följd av klimatförändringarna.

Buller

Buller ingår bland annat i det nationella miljökvalitetsmålet En god bebyggd miljö. I målet står det att ”antalet människor som utsätts för trafikbullerstörningar överstigande de riktvärden som riksdagen ställt sig bakom för buller i bostäder ska ha minskat med 5 procent till år 2010 jämfört med år 1998.” Miljömålet har inte nåtts i nuläget utan situationen har snarare förvärrats till följd av ökad väg- och järnvägstrafik. Under förutsättning att skyddsåtgärder vidtas i samma omfattning som hittills bedöms delmålet vara möjligt att nå inom den närmaste tioårsperioden.

I Varnhem och Ljungstorp är det vägtrafiken som utgör den huvudsakliga bullerkällan, främst från väg 49. Det finns i dagsläget inget samlat kunskapsunderlag hur bullersituationen ser ut för befintlig bebyggelse i Skara kommun. Planering av orternas utveckling bör i första hand utgå ifrån att man undviker att utsätta människor för buller.

I samband med det planerade bygget av den planskilda korsningen i Varnhem kommer väg 49 att sänkas ned. Detta kommer naturligtvis att påverka bullernivån. I samband med bygget förväntas bullerskydd

upprättas. Miljökvalitetsnormer (MKN) för buller förväntas inte överskridas för ny bebyggelse om vägbanan sänks vid en ombyggnad.

Vindkraftsverk är också en bullerkälla men har betydligt lägre intensitet. Vindkraftsbullret kan upplevas störande för närboende och därför är det viktigt att upprätthålla tillräckliga skyddsavstånd till bebyggelse.

Luftmiljö

Miljökvalitetsnormer (MKN) är juridiskt bindande halter som inte får överskridas. Normerna meddelas av regeringen som i sin tur baseras på EU-direktiv. För luftkvalitet finns det för närvarande normer för kvävedioxid, kväveoxider, svaveldioxid, kolmonoxid, marknära ozon, bensen, partiklar (PM10 och PM2,5), bens(a)pyren, arsenik, kadmium, nickel och bly. Varje kommun är skyldig att kontrollera att MKN inte överskrids.

Sedan 2002 är Skara kommun medlem i den ideella föreningen Luft i Väst som utgör Luftvårdsförbund för Västra Sverige. Genom medlemskapet i Luft i Väst har kommunen tillgång till meteorologiska data och en databaserad spridningsmodell för luftföroreningar som kan användas både för planering och vid olyckor. Dessutom genomförs i förbundets regi mätningar, bl a för att kontrollera att MKN inte överskrids. Mätningar har i Luft i Väst regi endast

Foto: CC BY Håkan Dahlström - Flag countryside utförts i Skara tätort.

Transport av farligt gods

Enligt Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) transporteras mellan 100 och 33 000 ton farligt gods på väg 49 under en genomsnittlig månad. Väg 49 är en primär transportväg för farligt gods. Det generella nybyggnadsförbudet kring väg 49 är 30 meter vilket också fungerar som skyddsavstånd i det fall en olycka skulle inträffa. Länsstyrelsens riskpolicy ska användas vid etablering av bostäder närmare än 150 meter från väg 49.

Förorenad mark

Mellan 2002 - 2004 gjordes en heltäckande inventering av platser och områden i Skara kommun som av olika skäl kunde ha förorenats med miljöfarliga

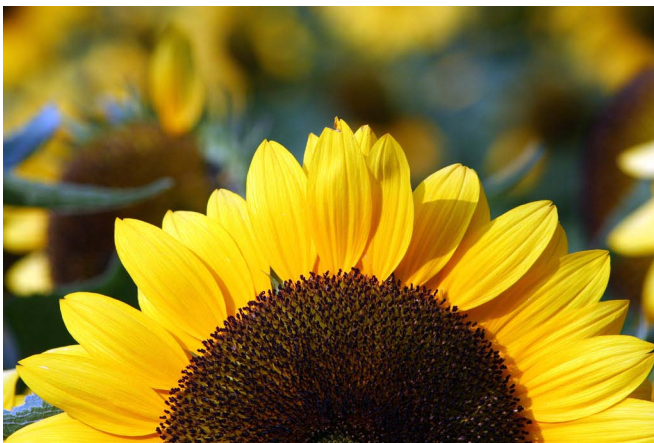

Foto: CC BY Håkan Dahlström - Sunflower sunrise ämnen. I rapporten "Förorenade områden – Skara kommun" konstateras det att fyra fastigheter i Varnhem kan ha förorenats, två före detta bensinstationer, en skjutbana och en rödfyrhög. Av de potentiella förorenade områden som identifierats utgör inget en mycket stor risk (riskklass 1).

2003 antogs en handlingsplan för förorenade områden. Den innebär att exploatering och markarbeten i anslutning till objekt i riskklass 2 skall föregås av översiktlig markundersökning för att eventuell förorening ska kunna fastställas. I kommunens miljöstrategi finns lokala delmål för förorenade områden.

Radon

Radon är en ädelgas som bildas när det radioaktiva grundämnet radium sönderfaller. En av Billingen många bergarter är radiumhaltigt alunskiffer. Under

Foto: CC BY aussiegall - Break free årtusenden har alunskiffer från Billingen slipats till grus och sand och spritts i landskapet väster om berget. Varnhem och Ljungstorp ligger i ett normalt till högriskområde för radon, mycket på grund av närheten till Billingen.

Fortfarande finns ganska många hus med alunskifferbaserad gasbetong, så kallat blåbetong i kommunen. I syfte att komma tillrätta med detta upprättades ett radonprogram 2010 för att redovisa hur kommunen arbetar för att klara de miljömål som behandlar radon. Riktvärden och nyckeltal för radon finns i kommunens miljöstrategi.

Skred- och översvämningsrisker

Jordarterna kring Varnhem och Ljungstorp är varierande. På Billingeslutningen finns ett tunt osamman-

hängande jordtäckte på diabas med inslag av sandig morän. Jordbruksmarken kring Varnhem utgörs av lerig, sandig morän samt isälvssediment. Det finns inga historiska uppgifter om skred eller ras inom planområdet. Detta är dock inte en garanti för att detta inte kommer att ske i framtiden. Klimatförändringarna och ökade nederbörds mängder kan skapa ett ökat vattentryck i markens porer och minska hållfastheten. Intensiva regn och vattenmättade jordlager ökar också benägenheten för skred i moränmark och slamströmmar, även om det är ovanligt i den här delen av landet.

Skred förekommer vanligtvis i slänter i kombination med sedimentär lera. På Billingens syd och norrslutningar finns moränlera och morän. Fastän moränleran är betydligt mer hållfast än sedimentär lera kan det finnas en risk för skred, i synnerhet där lutningen är större än 1:10. Planområdet har inte heller ingått i den översiktliga stabilitetskartering som dåvarande Räddningsverket utförde 2008.

Det finns inga omedelbara översvämningrisker i Varnhem och Ljungstorp. Vid kraftiga skyfall har det hänt att dagvattenledningar översvämmats till följd av underdimensionerade kulverteringar.

Ställningstagande

Klimatförändringar

- Kommunen ska beakta frågor som gäller klimatförändringar och ge förslag till åtgärder i kommunens miljöstrategi
- Kommunen ska i de ställningstaganden som görs i den fördjupade översiktsplanen för Varnhem och Ljungstorp sträva mot att minska den mänskliga påverkan på klimatet
- Kommunen ska arbeta med klimatanpassningsfrågor då skötselplaner revideras

Buller

- Kommunen ska kartlägga och se till att bullernivåer inte överskrider gällande miljökvalitetsnormer i närhet av väg 49
- Kommunen ska samråda med Trafikverket vid detaljplanering längs väg 49

Luftmiljö

- Kommunen ska fortsatt vara medlem i ett luftvårdsförbund
- Kommunen ska genom översikts- och detaljplaneringen bidra till att utsläpp från vägtrafiken generellt minskar
- Kommunen ska klara alla miljökvalitetsnormer för luftföroreningar. Mätning och

uppföljning ska genomföras regelbundet enligt framtagna mätstrategi

Transport av farligt gods

- Kommunen ska ta särskild hänsyn till risker med transport av farligt gods vid lokalisering av bebyggelse. Länsstyrelsen riskpolicy och Trafikverkets rekommendationer för avstånd till transportleder med farligt gods ska tillämpas vid prövning av ny bebyggelse närmare än 150 meter från väg 49.
- Kommunen ska inte planera för ny bostadsbebyggelse närmare än 70 meter från väg 49
- Kommunen ska, i samarbete med Trafikverket, verka för att det finns täta diken och uppsamlingsanordningar vid bäckar och diken längs väg 49 vid Varnhem.

Förorenad mark

- Kommunen ska hantera frågor om förorenad mark enligt handlingsplanen för förorenade områden, det vill säga att exploatering och markarbeten i anslutning till objekt i riskklass 2 skall alltid föregås av en översiktlig markundersökning
- Kommunen ska minska mängden tungme-

taller och sjukdomsframkallande ämnen genom att underlätta insamling av farligt avfall

- Kommunen ska successivt åtgärda kända förorenade områden
- Kommunen ska ha riktade informationskampanjer om farligt avfall, läkemedel och gifter

Radon

- Kommunen ska verka för att all nybyggnad sker med radonsäker grundläggning
- Kommunen ska mäta radonhalten i alla offentliga byggnader
- Kommunen ska verka för att alla flerbostadshus skall vara radonmätta

Skred- och översvämningsrisker

- Kommunen ska, där det antas finnas risk för skred eller översvämningsrisker, genomföra erforderliga undersökningar och konsekvensanalyser i samband med detaljplanering

Samhällsbyggnadskontoret
Skara kommun, 2014

